

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА на тему:
**«Народні звичаї та традиції як засіб формування міжпредметних
компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови»**

Виконала:

Прокопенко Ганна Миколаївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

013 Початкова освіта

(спеціальність)

Науковий керівник:

Кандидат педагогічних наук

старший викладач

(вчений ступінь, вчене звання, посада)

Вишник Ольга Олександрівна

(ініціали, прізвище)

Допущено до захисту

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

_____

(ініціали, прізвище)

Дата захисту: «__» _____ 20__ р.

Національна оцінка _____

Кількість балів: _____

Оцінка ECTS _____

Підписи членів комісії:

_____
_____
_____

Глухів 2023 р.

Зміст

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

1.1 Поняття компетентності та міжпредметні зв'язки у педагогічній та методичній літературі.

1.2 Феномен національно-культурних традицій українського народу.

1.3 Етапи формування народної педагогіки

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....

РОЗДІЛ II. Шляхи формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови в початкових класах засобом народних звичаїв та традицій.

2.1. Використання звичаїв та традицій у педагогічному досвіді вчителів початкових класів.

2.2 Методика використання звичаїв та традицій для формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови.

2.3. Динаміка сформованості міжпредметної компетентності у здобувачів початкової освіти засобами народні звичаї та традиції в умовах експерименту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ДОДАТКИ.....

ВСТУП

У сучасному світі відродження національного виховання невіддільне від формування національної самосвідомості, патріотизму і любові до народу, особистого духовно–культурного виховання, моральності, толерантності, справ за допомогою колективу, участі в вихованні патріотизму, відродження культури. Сучасну освіту важливо підпорядкувати системі національних інтересів, цінностей духовного багатства українського народу – національних звичаїв і традицій. Національне виховання – це система поглядів, вірувань, понять, традицій, звичаїв, створених самим народом протягом століть, спрямованих на формування світогляду та ціннісних орієнтацій молоді, передачу їй соціального досвіду, що є спадщиною попередніх поколінь [24].

Для виховання справжніх громадян країни необхідно цілеспрямовано і систематично формувати у вихованні і навчанні молодших школярів елементи національної самосвідомості особистості на основі фольклору, традицій, усної народної творчості. Розвивати національну самосвідомість дітей може допомогти усна народна творчість. Учні дізнаються про особливості українського народу, його традиції. Важливим фактором використання українських національних традицій у вихованні є такі методи, формати та прийоми роботи: діалоги, спостереження, розповіді, конкурси, свята, розваги, екскурсії. Найкращі образи фольклору збереглися в створених самим народом казках, легендах, билинах, прислів'ях і приказках. Вони відображають народні звичаї, традиції, передбачають цілеспрямоване виховання та навчання молоді [15].

Варто зазначити, що національно–культурні традиції це стимул навчального процесу, можливості якого важко переоцінити. Особливо з огляду на гуманізацію освіти та вимоги до всебічно розвиненої особистості [24]. Але не дивлячись на це є ряд умов за яких використання національно–культурних традицій на уроках буде продуктивним. А саме:

- доступність;

- відповідність віковим та індивідуальним особливостям дітей;
- емоційність;
- зв'язок з життям;
- системність у навчання.

Традиції та звичаї народу це невід'ємна частина нашої культури. Вони формують ту основу, на якій базується єдність всіх поколінь українського народу. Традиції забезпечують вірність Вітчизні і національним вартостям, а через них і загальнолюдським цінностям.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними вимогами, спрямованими на вдосконалення вітчизняної системи початкової освіти, приділяючи особливу увагу компетентнісному підходу в розвитку молодших школярів. Особливе значення має своєчасна організація роботи з формування міжпредметнісних компетенцій засобами народних звичаїв та традицій.

Крім цього найбільш дієвим способом виховання поваги і любові до Батьківщини є національно-культурні традиції українського народу. Сучасні події довели, що від того наскільки якісно ми сформуємо у дітей почуття патріотизму залежатиме єдність дитини з рідним народом.

Тому, виховання на традиціях, формує у молодших школярів вірність ідеалам побудови в Україні демократичної, правової держави, горде почуття належності до українського народу, стимулює національне пробудження. Поглибить зв'язок національного з духовністю особистості, інтелектуальною зрілістю і красою. У цьому полягає мета виховання школярів на національно-культурних традиціях українського народу.

Розглядаючи тему формування міжпредметних компетентностей варто в першу чергу звернутися до наукових джерел для того, щоб розтлумачити поняття компетентність. Аналіз наукових джерел засвідчив, що питання компетентності з-поміж європейської спільноти постало давно, його вивченню та розробці присвятили роботи Ф. Вейнерт, Дж. Гуді, Ж. Делор, Дж. Карсон, Р. Кеган, Дж. Консант, Дж. Куллахан, У. Мозер, Т. Оатс, Ж. Перре, Дж. Равен, Д. Райхен, Л. Салганік, Г. Халлаш та ін [19].

Вітчизняні науковці також наполегливо працюють у царині розробки питань із компетентнісного підходу, досліджуючи основні феномени, поняття, процеси. Аналіз сутності зазначеного феномену, характеристику його складових знаходимо у дослідженнях вітчизняних науковців – О. Локшиної, О. Пометун, В. Свистун, О. Сібель, В. Ягупова. Тому можна стверджувати, що українські науковці активно досліджують динаміку впровадження компетентнісного підходу в системі освіти України. Кожна галузь освіти формує своє коло компетентностей, які є метою та результатом навчання молоді в Україні. Саме тому важливо розуміти сутність поняття компетентність, та його аспекти [19].

Українські вчені І. Бех і Н. Бібік аналізують компетентність у контексті освітньої підготовки особистості. І. Бех вважає, що життєві компетентності утворюються внаслідок трансформації навчальних здобутків – знань і вмінь [3]. На думку Н. Бібік, компетентність є метою освіти, інтегрованим її результатом, що поєднує знання, вміння і досвід діяльності [3].

Можна погодитися з фахівцями в галузі компетентнісної освіти, що з відносно локальної педагогічної теорії вона перетворюється на суспільно значуще явище, яке стає основним у формуванні освітньої політики в державі, змісту освіти, вивченні її результатів.

Напрацювання вітчизняних науковців актуалізували виконання чималої кількості дисертаційних досліджень у сфері шкільної і професійної освіти, дали поштовх для впровадження результатів науково-дослідної роботи в практику. Зокрема, здійснено спробу реалізувати компетентнісний підхід у Державних стандартах загальної середньої освіти, у вимогах до освітньо-кваліфікаційних характеристик учителів різного профілю; компетентності частково ввійшли до програм предметів, спецкурсів, курсів підвищення кваліфікації вчителів, керівників шкіл та інших категорій педагогічних працівників; вони закладені в критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів [1].

Для вирішення проблем гуманізації виховання і навчання в Україні сучасна педагогічна наука звертається до різних джерел, зокрема, до прогресивного досвіду педагогів минулого, без глибокого осмислення і конструктивного застосування якого неможливе успішне розв'язання поставлених завдань сучасної вітчизняної освіти. Особливо важливою в цьому контексті є педагогічна спадщина видатного вітчизняного педагога К. Д. Ушинського, його ідеї духовно-морального виховання. В основі педагогічних поглядів К. Д. Ушинського в контексті духовно-морального виховання були: ідея народності в суспільному вихованні; вивчення рідної мови; прищеплення любові до праці; виховання почуття патріотизму; моральні взаємини між людьми; особистий приклад учителя, переконання, уміле поводження з учнями; опора на релігію, християнські заповіді, які є загальнолюдськими цінностями [5].

Провідною ідеєю педагогічної системи К. Д. Ушинського була народність, яку він розумів як своєрідність кожного народу, зумовлену його історичним розвитком, соціальними умовами, географічними особливостями. Найголовнішими рисами народності педагог уважав любов до батьківщини, рідної мови, віру в могутні сили народу. Отже, основна мета виховання – підготовка всебічно розвиненої людини, а наріжний камінь теорії виховання – вчення про трудове виховання, що стверджує: в трудовій діяльності розвивається і формується людина [17].

Він зазначав, що народність є «досі єдиним джерелом життя народу в історії», а народне виховання – «живим органом в історичному процесі народного розвитку». Кожен народ має свою роль в історії. «Народ без народності – тіло без душі, якому лишається тільки піддатися законові розкладу і зникнути в інших тілах, що зберегли свою самобутність» [17].

Великою заслугою Костянтина Дмитровича є те, що він одним із перших сформулював ідею народності в педагогіці, подав її як основну складову виховної системи. Така ідея базується на переконаності в тому, що кожен народ має право на школу рідною мовою, побудовану на народних

традиціях. І хоча педагог не заперечував значення історичного педагогічного досвіду інших народів, проте вимагав, щоб засвоєння його було підпорядковане принципу народності тієї місцевості, де відбувається навчання і виховання [5].

Вибір теми магістерської роботи: «Народні звичаї та традиції як засіб формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови», обумовлений недостатністю теоретичного та практичного висвітлення системи формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів шляхом використання народних звичаїв та традицій.

Мета дослідження – визначити ефективність використання народних звичаїв та традицій як засобу формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови.

Відповідно до мети визначені **завдання** дослідження:

- проаналізувати теоретичні основи формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови;
- визначити педагогічні умови, що забезпечать ефективність використання національно-культурних традицій українського народу у вихованні молодших школярів;
- дослідити можливість впливу звичаїв та традицій на формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови;
- розробити серію вправ для оптимізації процесу формування міжпредметних компетентностей на уроках у початкових класах шляхом використання звичаїв та традицій.
- впровадити і проаналізувати ефективність застосування розроблених вправ і завдань як засобу формування в учнів міжпредметних компетентностей.

Об'єкт дослідження – процес формування міжпредметних компетентностей в учнів початкових класів засобами народних звичаїв і традицій на уроках української мови.

Предмет дослідження – методика формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови засобами народних звичаїв та традицій.

Методи дослідження обумовлені об'єктом і предметом магістерської роботи. Для досягнення мети і реалізації завдань передбачено застосування комплексу методів дослідження:

–**теоретичні**: вивчення нормативних документів і праць з актуальних проблем початкової освіти, аналіз, синтез, узагальнення філософської, психолого-педагогічної, лінгвістичної і методичної літератури з проблеми; порівняння, систематизація теоретичного і практичного досвіду;

–**емпіричні**: діагностичні (анкетування, бесіда, самооцінювання, аналіз продуктів самостійної і творчої діяльності учнів), соціометричні, прогностичні (метод експертних оцінок) застосовані з метою вивчення стану розробленості проблеми в масовій практиці навчання і впливу експериментальної методики на рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів початкової школи;

–**педагогічний експеримент** використовувався для перевірки ефективності комплексу вправ з використання елементів краєзнавчого матеріалу на уроках української мови з метою формування міжпредметних компетентностей чнів початкової школи;

–**методи математичної статистики** застосовувалися для опрацювання отриманих даних, установлення кількісних та якісних залежностей між досліджуваними явищами і процесами.

Теоретичне значення дослідження полягає в аналізі проблеми формування міжпредметних компетентностей в учнів початкових класів на уроках української мови. у працях дослідників, у визначенні сутності та вікових особливостях формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів в освітньому процесі, дослідженні стану сформованості комунікативних умінь і навичок учнів початкових класів в освітньому

процесі, в обґрунтуванні педагогічних умов формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів в освітньому процесі.

Практичне значення дослідження полягає в розробці комплексу вправ з використання елементів краєзнавчого матеріалу на уроках української мови для учнів початкових класів. Також у можливості використати матеріали дослідження в освітньому процесі початкової школи вчителями, вихователями у групах продовженого дня під час організації навчання та виховання з дітьми молодшого шкільного віку.

Експериментальна база дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилася на базі Васильківської філії Лохвицької гімназії № 1 Лохвицької міської ради Полтавської області.

Експериментальне дослідження проводилось у три етапи.

Під час констатувального етапу експерименту ми проаналізували стан дослідження проблеми в теорії та практиці роботи сучасної початкової школи; провели анкетування вчителів початкових класів, визначили основні поняття проблеми.

На формульовальному етапі ми визначили педагогічні умови використання народознавчого матеріалу на уроках рідної мови в початковій школі та здійснили відбір краєзнавчого матеріалу, який використовувався на уроках початкової школи в 4 класі.

Під час підсумкового етапу ми узагальнювали результати експериментального дослідження; сформулювали загальні висновки дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні результати були апробовані на:

Всеукраїнській інтернет-конференції молодих учених та студентів «Концептуальні підходи щодо формування емоційного інтелекту у здобувачів освіти» (9 листопада 2022 року);

Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та туристично-краєзнавчої і фізкультурно-оздоровчої роботи», м. Глухів, 24 листопада 2022 року;

VII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми підйому якості життя в глобалізованому світі», Польща, 7-8 грудня 2022 року. Сертифікат 12 год.;

XII Міжнародна інтернет-конференція молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2022», 7-8 грудня 2022 року;

X Всеукраїнська науково-практична студентська інтернет-конференція «Науковий простір студента: пошуки і знахідки», 31 березня 2023 року, м. Київ (НПУ імені М. П. Драгоманова), Україна;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу», 27 квітня 2023 року, Глухів, Україна;

VII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (28-29 березня 2023 року);

Звітна науково-практична конференція викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти «Наука та освіта в умовах війни: глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка», 23-24 травня 2023 року, Глухів;

Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», 16 листопада 2023 року, м. Глухів.

Тези доповідей:

1. Прокопенко Ганна Миколаївна. Народні звичаї та традиції як засіб формування міжпредметних компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови. Глухівські читання - 2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. А.С. Полякова. Глухів,

2022. 593 с. С. 440-442. URL : <http://new.gnpu.edu.ua/uk/nauka/naukove-tovarystvo-studentiv-aspirantiv-doktorantiv-ta-molodykh-vchenykh.html>

2. Прокопенко Ганна Миколаївна. Народні звичаї та традиції в системі початкової освіти. Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-методичного семінару (16 листопада 2023 року, м. Глухів) / за заг. ред. Ольги Вишник. Глухів, 2023. 241 с. С. 145-147.

Структура магістерської роботи: робота складається з титульного листа, змісту, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

1.1 Поняття компетентності та міжпредметні зв'язки у педагогічній та методичній літературі

Сучасний етап реформування шкільної освіти ставить нові вимоги щодо підготовки здобувачів освіти, які є носіями національної культури, здатні засвоювати культурні цінності свого народу та інших народів, володіти компетентностями вільного спілкування рідною та іноземними мовами, виявляти активність у суспільстві та особистому житті.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [7].

Українська освітня громада також активно долучилася до розробки цих концептуальних ідей і реалізації їх на вітчизняному ґрунті: аналізують тенденції розвитку освіти, формулюють засадничі положення теорії компетентностей у педагогіці; відбувається активне дефініювання – з'являються похідні поняття: компетенізація, компетентнісний урок тощо, що свідчить про намагання науковців модернізувати класичні освітні визначення [19].

Розвиваючи ідеї компетентнісної освіти, сучасна українська педагогіка об'єднує вчених, управлінців, учителів, усю зацікавлену громаду навколо проблем реформування школи. Прикладом такої концентрації зусиль став проєкт «Нова українська школа: основи Стандарту освіти», який базується на компетентнісному підході. Водночас слушною є позиція тієї частини громади, яка вважає, що українська педагогіка має адекватно сприймати зазначені ідеї, творчо реалізовувати їх на українському ґрунті [5].

Саме тому формування ключових і предметної компетентностей є важливим завданням чинних програм у початковій школі, Державного стандарту початкової освіти, Концепції Нової української школи [1].

Орієнтація світової спільноти, й України зокрема, на підвищення якості освіти передбачає зростання кількості та актуальність наукових розвідок в усіх її ланках. Спрямованість досліджень на модернізацію змісту освіти, способів і форм організації навчального процесу, переорієнтація щодо результату освітньої діяльності, безперечно, сприяє переходу системи на вищий рівень. Однією з найбільш досліджуваних сфер у цій галузі є педагогічна діяльність. Якісна та сучасна її реалізація є провідним чинником динамічного розвитку суспільства, науки, культури, змін в економічному житті держави. Окреслення проблем новітньої педагогічної діяльності зумовлене змінами пріоритетів у системі освіти та поступовим її переходом на компетентнісно–орієнтовану [19].

Важливе місце в системі ключових компетентностей відводять загальнокультурній грамотності, яка передбачає одержання естетичного задоволення від сприймання мистецтва, збагачення емоційно–ціннісної сфери школярів шляхом читання літературних творів, збагачення досвіду школярів світовими культурними цінностями [1].

Система освіти країни готує людину до життя в сім'ї, громаді, до роботи та творчості, до реалізації себе в суспільстві. В Україні сучасна парадигма освіти ставить у центр освітньої діяльності формування компетентної особистості, результатом якої є готовність та здатність людини реалізувати свої знання і досвід у проблемних ситуаціях. На думку експертів Ради Європи, компетентності передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні і соціальні потреби; формують комплекс ставлень, цінностей, знань та навичок. Сучасна українська школа орієнтована на формування у молоді знань, умінь та навичок. Поряд із цим актуальності набуває поняття компетентності учня [5]. Саме сформовані компетентності є тими показниками, що уможливлюють визначити

готовність випускника до самостійного життя, його подальшого розвитку, активної суспільної позиції, тощо. Орієнтуючись на сучасний рівень праці, до пріоритетів сучасної освіти можна віднести вміння оперувати технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, формують у молоді здатність до освоєння різноманіття нових ролей у суспільстві.

А що ж таке компетентність? Різні джерела дають такі визначення цього поняття. Компетентності, на думку науковців, є індикаторами, що дозволяють визначити готовність до конкретної діяльності, особистого розвитку та продуктивної участі в житті суспільства. Їх набуття дає людині можливість орієнтуватися в умовах сучасного суспільства, інформаційному просторі, подальшому здобутті освіти та мінливому ринку праці. Водночас позиції дослідників щодо окреслення поняття «компетентність» неоднозначні: одні ототожнюють їх з компетенціями, сукупністю знань, умінь, навичок особистості, готовністю до діяльності, інші підтримують точку зору, що ця категорія є окремим особистісним утворенням [18].

У Державному стандарті початкової загальної освіти компетентність розуміється як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [9].

Автори проекту «Нова українська школа» (2016) компетентність розуміють як поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах [22].

Досліджуючи поняття «компетентність» зазначимо, що в словниках воно визначається як: набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [11]; поінформованість, обізнаність, авторитетність [11]; компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто: 1) такий, що має достатні знання в якій небудь галузі;

який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови [23].

За переконанням Воронцової Т.В. компетентність трактується наступним чином. Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, яка визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3]. Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності. Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, що залежать від предметної області, та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю [3].

В інших джерелах зустрічаємо такі трактування цього поняття: «ступінь кваліфікації працівника, яка дозволяє успішно вирішувати задачі, що стоять перед ним», «динамічне поєднання когнітивних та метакогнітивних умінь та навичок, знань і розуміння, міжособистісних, розумових та практичних умінь і навичок, а також етичних цінностей» [3]; «інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання і соціалізації орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності» [9]; «інтегрована якість особистості, здатність продуктивно виконувати діяльність у певних соціально-значущих сферах, на основі здобутих знань, умінь, навичок, досвіду, ставлень та цінностей [9].

Щодо видів компетентності, то в літературі зазначені наступні: функціонально (професійна), інтелектуальна, часова, соціальна, ситуативна професійні, методичні, соціальні; функціональні (професійна),

інтелектуальні, ситуативні, соціальні концептуальні (наукові), інструментальні, інтегровані, контекстуальні; адаптивні, комунікативні.

При побудові освітнього процесу в межах компетентнісного підходу виокремлюють надпредметні (міжпредметні) компетентності – вони можуть бути представлені, як «ключові», «базові»; загально предметні компетентності (освітні галузі); спеціально–предметні (стосовно певного предмету) [18].

Надпредметні (міжпредметні) компетентності – це здатність досягати успіхів у навчанні і реалізації себе в різних сферах життя, незалежно від конкретних предметів. Вони включають такі ключові компетентності, як комунікаційні, критичного мислення, проблемного мислення, творчого мислення, самоорганізації, самоосвіти та інші.

Надпредметні компетентності є основою для подальшого навчання та розвитку особистості. Вони допомагають учням вміти аналізувати і розуміти інформацію, мислити критично, працювати в команді, вирішувати проблеми, розвивати творчість та самовдосконалюватися [19].

Надпредметні компетентності важливі не лише для успішного навчання в школі, але й для майбутньої кар'єри та соціального розвитку. Вони допомагають учням стати самодостатніми, впевненими у собі та готовими до нових викликів та змін у житті.

Важливо, що компетентнісний підхід дає змогу в результатах задіяти суб'єктність, досвід учня, що охоплює ті складові якості освіти, що лише декларувались, а насправді не були об'єктом контролю, у тому числі державного. Тобто компетентнісно орієнтована освіта логічно впливає з попереднього етапу освоєння особистісно орієнтованого, діяльнісного базису. Водночас посилюється результативний компонент, який наповнює мету, зміст, процес, мотивацію, результати реалістичним смислом, орієнтованим на необхідну компетентність як інтегроване втілення рівня освіченості [30].

Особливу увагу слід приділити визначенню певної ієрархії компетентностей. На думку О. Крисана, компетентності є своєрідними комплексами знань, умінь та ставлень, що набуваються у навчанні і дозволяють людині розуміти, тобто ідентифікувати та оцінювати в різних контекстах проблеми, що є характерними для різних видів діяльності. Слід зауважити, що в досвіді країн, які реалізують компетентнісний підхід до змісту освіти впродовж декількох років, можна спостерігати певні тенденції, насамперед спроби розробити певну систему компетентностей на різних рівнях змісту. Таку систему складають:

1. Над предметні компетентності («транс», «між») – базові компетентності спрямовані на ефективне соціальне життя та взаємодію.

2. Загально предметні компетентності – їх набуває учень упродовж вивчення того чи іншого предмету освітньої галузі у всіх класах початкової школи.

3. Спеціально предметні – ті, що їх набуває учень при вивченні певного предмету впродовж конкретного навчального року [7].

У педагогічній діяльності прийнято виділяти наступні види компетентностей:

1) ключові (необхідні для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії, працевлаштування);

2) предметні (визначаються на основі вимог до навчальних досягнень учнів, що сформульовані в програмі окремого предмета);

3) міжпредметні (формуються у взаємозв'язку змісту й методики викладання предмета освітньої галузі) [25].

Проаналізувавши джерела з даного питання можна спробувати зробити висновок, що компетенція – результат освітньої підготовки, що забезпечує здатність особистості до успішного виконання певних завдань засобами здобутих у процесі навчання знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, досвіду.

1.2 Феномен національно-культурних традицій українського народу

На сучасному етапі в нашій державі особливо нагальною стала проблема створення й застосування виховної системи, адекватної потребам українського державотворення й формування високоосвічених, духовно багатих й морально стійких особистостей, достойних громадян демократичної європейської держави. Існує також потреба усунення штучно продукованих у період суспільних деформацій і національного нігілізму суперечностей між досягненнями багатовікового морально-педагогічного досвіду народу й недостатнім його використанням у науковій теорії та практиці сімейношкільного виховання [33]. Народна педагогіка – неодмінна умова дальшого розвитку наукової педагогічної теорії й практики. Засвоєння дітьми й молоддю національних традицій, фундаментальної системи знань з рідної мови, фольклору та етнографії. Запобігає історичній непам'яті, бездуховності, моральному збоченню, прилучає через рідну культуру до світової загальнолюдської культури [33].

Шляхом передачі соціального досвіду від минулих поколінь – прийдешнім відбувається нагромадження, збереження і відтворення національних, культурних і матеріальних цінностей, норм, правил, ідеалів кожного народу. У сучасних реаліях особливо значущими стають знання про свій народ, як ключ до відродження національного менталітету. Таким чином можемо прослідкувати, що традиції поєднують найцінніші здобутки минувшини з прийдешніми досягненнями.

Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі, адже в них – світовідчуття та світосприймання нашого народу. У них пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми, цінність духовної культури окремої людини і народу

взагалі. Дуже тісно народна творчість пов'язана із звичаями, що являють собою закони, якими українці керувались щоденно [24].

Для усвідомлення теоретичних основ феномена «традиції», ми ознайомилися з найбільш важливими їх ознаками з наукової довідкової літератури і виявили найхарактерніші для нашого дослідження аспекти цього поняття.

Поняття «Традиція» латинського походження *traditio* – переказ, звичай – це елементи культури, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу. Традиції тією чи іншою мірою і в тих чи інших формах присутні в будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури. Традицію можуть утілювати певні суспільні інституції, норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди [11].

Традиція – це досвід, звичаї, погляд, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються через покоління. Мета традицій закріплювати й відтворювати в нових поколіннях установлені способи життєдіяльності, типи мислення і поведінки. Форми реалізації традицій різноманітні, але основними з них є: звичай, свято, обряд [2].

Українська Мала Енциклопедія трактує поняття «традиція» таким чином: унаслідований від попередніх поколінь давній звичай, давнє вірування, взагалі давня норма поведінки, все те, що в житті нації безперервно повторюється з покоління в покоління, як її характерна прикмета. Крім того зазначається, що в кожній нації є свої добрі і лихі традиції [40].

За твердженнями укладачів наш нарід дуже пильно зберігає свої давні релігійні й обрядові давні традиції. Але вони концентруються в самому тільки колі церковно-релігійних і родинно-домашніх обставин. Натомість традиції громадського та історичного характеру в нас дійсно дуже слабо зберігаються [40].

Традиція – це дуже важлива соціологічна категорія, без якої поняття: національна свідомість, любов до батьківщини, народна честь – залишаються

порожнім звуком, тільки словами, без ніякої діючої сили, без ніякого ефекту. Традиція стоїть в осередку всього мислення, такого сильного під оглядом живучосте та організації народу.

В. Євтух зазначав, що традиції – це набір уявлень, звичаїв, навиків та практичної діяльності, які передаються від покоління до покоління й котрі виступають певним регулятором суспільних стосунків. У наведеному джерелі зазначається, що традиції є таких типів: встановлені – символізують суспільну єдність чи членство в групі; системновартностні – мають на меті долучити якусь групу до певної системи вартостей, переконань, кодів і конвенцій; установчі – є підставою для заснування або легітимації інституцій, їх статусу та авторитету; етнічна традиція – у пасіонарній теорії етногенезу ієрархія стереотипів та правил поведінки, культурних канонів, політичних та господарських форм, світоглядних установок, характерних для даного етносу, які передаються із покоління в покоління. Накопиченою етнічною традицією визначається своєрідність кожного етносу; саме етнічна традиція є єдиним унікальним диференціальним маркером для самоідентифікації етносу [35].

Слід зазначити, що дотримання культурних традицій. сприяє збереженню національної ідентичності та консолідації нації. Невипадково, що Голодомор 1933 р. був спрямований саме проти українських селян, носіїв національних традицій. Тривала русифікація мешканців міст «валуєвими» та «кремлівськими вождями» ще довго буде на перешкоді консолідації української нації. Влучно зазначав П. Савицький: «Сила традицій і сила творчості в їх поєднанні – животворне джерело будь-якої культури» [4].

У філософській енциклопедії зазначається, що традиція –це різноманітні форми впливу минулого на сучасне й майбутнє. Вирізняють, зокрема, соціокультурні форми традиції – звичай, стереотип, ритуал, обряд, які притаманні суспільним стосункам від часів виникнення суспільства [36].

Сучасна філософія традиції розглядає як проблеми доцільності використання досвіду минулого в інноваційних процесах сучасного та як

проблему впливу соціо- культурних та індивідуальних форм минулого на формування людського досвіду. Зазначається, що традиції це міфологізовані вияви минулого та розвиток сучасної культури, світогляду та переконань [36].

Український педагогічний словник визначає традиції як уставлені стереотипи норм поведінки, звичаїв, обрядів, свят, морально-етичних елементів. Крім цього чітко зазначено, що у вихованні дітей важливе значення мають родинні та шкільні традиції [29]. Традиції в сім'ї розглядаються як «сукупність звичаїв і норм поведінки, прийнятих у сім'ї, що передаються від старшого покоління молодшому». Вони бувають різні: щорічні урочистості, буденні спільні заняття, ритуали для виняткових ситуацій. І всі вони об'єднують членів родини спільною діяльністю, розвивають відчуття єдності, створюють особливу атмосферу в домі, урізноманітнюють і роблять цікавішими родинне життя та побут. А ще наявність традицій, яких додержують роками, а то й десятиліттями, дарує кожному члену родини відчуття стабільності, дає точку опори в сучасному непередбачуваному житті. Традиції шкільні - це «звичаї, порядки, правила поведінки, що склалися в школі, які зберігає колектив та які передаються від одного покоління учнів до іншого» [29].

У педагогічній науці розглядалась спрямованість традицій. Так, науковці зазначають, що традиції з точки зору педагогіки можуть бути трудовими, естетичними, моральними, сімейними, релігійними; в етнології виділяють культурні, духовні, державні і політичні традиції [14]. Невід'ємною частиною народних традицій є сімейні традиції і звичаї, які дозволяють приділяти час і увагу рідним, виявляти до них повагу і любов [14]. Сімейні традиції і побут є складовою національної самобутності і частиною системи цінностей певного народу. Прикладами сімейних традицій українського народу є відзначення свят у родинному колі, спільний відпочинок родинною, поважне відношення до старших, в родині можуть

дотримуватись релігійних традицій, в тому числі святкування релігійних свят і дотримання посту [14].

Діти і підлітки сприймають багато народних традицій ще не усвідомлено, вони легко їх засвоюють в процесі ігрової діяльності, також в ігровій формі передаються моральні установки і принципи. Сімейні традиції як частина народних традицій мають свої особливості. Традиції кожної родини згуртовують, створюють підґрунтя для довірливого спілкування, сприяють духовному збагаченню всіх членів родини .

Таким чином, традиції - це самобутнє культурно-історичне явище. Вони складають ту основу, на якій базується єдність усіх поколінь українського народу, і навіть більше - єдність усіх етносів, що населяють Україну. Традиції забезпечують формування вірності Вітчизні і національним вартостям, а через них - і вічним загальнолюдським цінностям [42].

Отже, традиції – це філософське, соціально-психологічне і педагогічне явище. Вони усталено відображають наступність соціального досвіду українського народу, є формою функціонування суспільних відносин і взаємин між людьми певної національності, забезпечують їх закріплення, розвиток і передачу новим поколінням у процесі загальноприйнятих видів суспільної діяльності.

Педагогічна сутність національно-культурних традицій полягає у відтворенні в наступних поколінь того кращого, що вироблено українським народом упродовж усієї історії свого існування. Отже, виховання учнів початкових класів на національно-культурних традиціях українського народу забезпечує їх прилучення до високих духовних і матеріальних надбань свого народу, засвоєння і примноження кращих звичаїв, моральних норм, естетичних цінностей та інших елементів культурної спадщини, кращих психічних якостей українського народу, специфіки його емоційної та інтелектуальної сфери, що зберігаються нацією, розвиваються і передаються протягом століть [42]. Народні звичаї є невід'ємною частиною будь-якого

народу, його повсякденного життя, в тому числі громадського, родинного і суспільного [4].

Роль звичаю полягає в тому, що через загальноприйняті правила, що існують в побуті певного народу, відбувається збереження і передача досвіду, а також зміцнюються зв'язки з рідним народом. Виховання особистості, що засноване на національних традиціях і звичаях, повазі до культури і мови, відбувається в родині, в громаді, а також у закладах освіти. Знання, що отримані на заняттях складають основу моральних цінностей, які згодом можуть бути переоцінені, переосмислені та розвинуті.

Традиції мають важливе соціальне значення, вони акумулюють життєвий досвід людей, сприяють розвитку ціннісних орієнтацій молоді, регулюють життєдіяльність людей. Педагогічна сутність використання у виховному процесі національних традицій полягає у залученні наступних поколінь до високих моральних та духовних цінностей і надбань рідного народу, засвоєнні звичаїв, моральних норм, відтворенні всього найкращого, що було створено народом протягом віків [13]. Варто зазначити, що поєднання у виховному процесі народних традицій і знань сучасної педагогіки сприяє вихованню важливих особистих рис характеру і моральних якостей.

1.3. Етапи формування народної педагогіки

Дослідження національної самобутності народів потребує комплексної характеристики та детального аналізу її складових елементів. До таких важливих елементів, зокрема, належать народні традиції та звичаї. Виховання молоді з використанням народних традицій і звичаїв є необхідним компонентом виховного процесу у сучасних закладах освіти, оскільки саме застосування традицій та звичаїв у виховному процесі сприяє збереженню національної культури і дозволяє передати наступним поколінням ті надбання народу, які його характеризують, роблять унікальним і неповторним, а отже самобутнім.

Згідно до «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки» в Україні національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України [36].

Звернення до дослідження застосування у виховному процесі народних звичаїв та традицій означає осмислення і збереження народного досвіду, знань та історії, що створює зв'язок між поколіннями. Крім того, використання педагогами у виховному процесі народних традицій і звичаїв є основою для всебічного розвитку особистості, а отже дослідження зазначених питань є актуальним [26].

Традиції українського народного виховання сформовані та відшліфовані через безперервне застосування протягом багатьох віків. Це ціла педагогічна система поглядів, ідеалів та засобів батьківсько-материнського, а також суспільного впливу на дітей та молодь.

Ці засоби спрямовані на формування сильних духом і тілом особистостей, які не відокремлені один від одного, а мають жити у цільній, духовно єдиній українській громаді. Завдяки народному вихованню забезпечуються наступність, спадкоємність поколінь, коли усі знання і цінності батьків-дідів передаються дітям [27].

Людина народжується, росте, розвивається. І в житті її надходить пора, коли природна потреба в спілкуванні, у самовиявленні і самоутвердженні набуває особливої загостреності. Настає час інтенсивного формування особистості – соціальної, емоційної та інтелектуальної зрілості. Це пора отроча, юнацька. Упродовж своєї історії український народ створив цілу систему соціалізації молоді, виховання в неї високих духовних і громадянських якостей. Народна педагогіка виробила, зокрема, чимало форм гуртування молоді в товариства, братства, громади та інше [33].

Народні традиції виступають як виховний засіб і є результатом виховних зусиль і надбань народу протягом віків. Традиції сприяють збереженню і примноженню духовних і матеріальних цінностей. Таке збереження є вибіркоким, тобто кожне покоління сприймає певну частину традицій і передає її наступним поколінням, при цьому нехтування традиціями, неповага до них призводить до втрати цінного досвіду, знань, умінь, витворів мистецтва, творчих і наукових надбань цілих поколінь. Саме тому важливим є виховання позитивного ставлення і поваги до традицій і звичаїв власного народу [26].

Доцільним у даному дослідженні є звернення до поняття народна педагогіка. Народна педагогіка – це науково–практична дисципліна, яка вивчає особливості і методи навчання, виховання і самореалізації українського народу, зокрема його етнокультурний досвід. Народна педагогіка виокремлюється своєю спрямованістю на традиції, цінності, мораль і світогляд українського народу. Вона базується на вивченні звичаїв, обрядів, календарних свят, народних прислів'їв, приказок, легенд та інших аспектів народної культури [26].

Основна мета народної педагогіки – формування громадянина, який розуміє і поважає свої національні традиції, прагне зберегти українську культуру і сприяти її розвитку. Вона сприяє розвитку самоідентифікації, патріотизму, толерантності та інших цінностей українського народу.

Народна педагогіка використовує різноманітні методи і прийоми, такі як дослідження та вивчення народних обрядів і звичаїв, практична реалізація народних ремесел, організація свят та розваг під час народних дат. Вона надає можливість учням поглиблювати свої знання про українську культуру через практичне застосування народних навичок і вмінь.

Народна педагогіка є важливою складовою української національної педагогічної системи і має великий потенціал для розвитку національної свідомості й виховання нового покоління [26].

Що таке народна педагогіка? Педагогіка у загальному розумінні слова – це наука про виховання, освіту й навчання підростаючого покоління. Народною називаємо ту педагогіку, яку створив народ. Це система прийнятих у даній місцевості методів і засобів виховання, що передаються від покоління до покоління і засвоюються передовсім як певні знання, вміння і навички [29]. Народна педагогіка належить до тих могутніх феноменів, що забезпечують збереження національного характеру, звичок і психології людини. Виховний ідеал, цілі, завдання, зміст, принципи і засоби народної педагогіки знайшли своє відображення і втілення у рідній мові, фольклорі, національних звичаях, традиціях, святах, обрядах, символах і різних видах народного мистецтва, у дитячих народних іграх та іграшках, у живій практиці трудового і сімейного виховання, у народних ремеслах і промислах, у родинно-побутовій культурі нашого народу

У своєму дослідженні Рогова Т.В. зазначає, що кожна історична епоха має власні погляди на моральне виховання, які були орієнтирами у педагогічній сфері [26].

З проголошенням незалежності України дослідники почали звертатися до надбань народної педагогіки, що характеризувалися залученням

духовності та релігійності у процес морального виховання. Представники цього часового періоду наголошували на взаємодії всіх соціальних інститутів, які ґрунтуються на релігійних цінностях та християнській моралі [24].

Протягом історичного розвитку українського народу накопичувалися знання, ідеї, принципи, традиції, засоби щодо виховання загальнокультурних цінностей та передавалися з покоління в покоління. Все це узагальнено у народній педагогіці. Головною виховною метою народної педагогіки є формування усвідомленого ставлення до належності коренів роду, моральних чеснот (любов до Батьківщини, повага до старших, чесність, порядність тощо). Звертаючись до надбань української культури, матері та батьки, вихователі прищеплювали кожній особистості всі звичаї, традиції, норми, принципи, яких їх навчали свого часу і таким чином передача цього «спадку» з покоління у покоління носила народний характер [33].

В Україні освіта з кожним роком енергійно набуває національного характеру: вона спрямована на втілення в життя української національної ідеї. Цілі і зміст сучасної освіти важливо підпорядкувати системі національних інтересів, ідей, головним цінностям духового скарбу українського народу – національним звичаями, традиціям і обрядам [26]. Актуальність морального виховання на засадах народної педагогіки зумовлена соціальною потребою нашого часу, яка полягає не тільки у відродженні народної культури, але й у збереженні, збагаченні та передаванню її майбутньому поколінню. Ідеї народного виховання використовували у своїх працях такі постаті, як Я. А. Коменський (звертався до побуту, традицій, культури народу), Г. С. Сковорода (вважав, що природовідповідність базується на народній творчості), К. Д. Ушинський (використовував пам'ятки народної культури), І. С. Нечуй-Левицький (вказував на важливості використання фольклору: пісні, казки, приказки, колядки, козацькі думи та інші) [26].

Народна педагогіка українців своїм корінням сягає у сиву давнину, в життя і побут, вдачу, звичаї і віру українських племен ще до заснування Київської держави. Вона знайшла своє поетичне відбиття в усній народній творчості – в прислів'ях та приказках, піснях, казках, притчах, вироста з насущних потреб життя [8]. З економічним прогресом суспільства, розвитком товарообміну й появою міст, східнослов'янські племена зливаються в єдину давньоруську народність. Це, в свою чергу, сприяло розвитку народної педагогіки. Скажімо, якщо до заснування Київської держави творцями й носіями народної педагогічної мудрості були селяни, то в умовах Київської Русі до цього активно підключається міське населення – майстри, ремісники, підмайстри, челядники, чорнороби – завдяки чому збагачуються її зміст і виховні можливості. Звичайно, у творенні української народної педагогіки брали участь люди різного соціального і майнового стану. Однак майнова розмаїтість не тільки не заперечує загальнолюдського, а й неухильно підпорядковується йому [4].

Винайдення письма на Русі (VI–VIII ст.) та його дальший розвиток дали змогу зберігати етнопедагогіку не тільки в пам'яті та практиці народу, в усній народній творчості, а й фіксувати її на письмі.

Активізація національно-визвольної боротьби народу України в козацьку добу (XV–XVII ст.) внесла новий імпульс у розвиток української етнопедагогіки. Головним виховним ідеалом її став козак як втілення всіх чеснот справжнього українця, мужній лицарь-визволитель, безкорисливий захисник скривджених і знедолених [8].

Знекровлення України нав'язаними їй безперервними війнами, зруйнування Січі (1775 р) царською Росією й ліквідація Гетьманщини (1783 р) призвели до занепаду козащини й національного життя українців, до розшматування українських земель штучними кордонами й закріпачення українського народу, до гальмування розвитку української мови і народної педагогічної культури. Досить згадати в зв'язку з цим указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою (1720 р), указ Катерини II про

заборону викладання українською мовою у Києво–Могилянській академії (1754 р), розпорядження російського синоду (1769 р) про вилучення українських текстів з церковних книг і конфіскацію українських букварів, закриття недільних шкіл в Україні (1862 р). З 1863 р. на основі горезвісного «Валуєвського циркуляру» видання книг українською мовою у межах Російської імперії було припинено. А Емський царський указ 1876 р. заборонив ввозити книги українською мовою з інших країн. Згодом російський уряд закрити українські театри, заборонив видавати українські дитячі книжечки, скасував українську пресу. Йшло, за висловом В. Винниченка, «планомірне, безоглядне, безсоромне, нахабне нищення української нації всякими способами, вщерть до стертя всякого сліду її, щоб навіть імені її не лишилось». І те, що українська мова вижила, що українці зуміли зберегти національну культуру від асиміляції, а себе й дітей своїх від обрусіння, онімечення, полонізації, румунізації, чехізації чи мадяризації, сталося значною мірою завдяки могутній виховній дії української етнопедагогіки [8]. Помітний поступ української народної педагогіки відбувається в першій половині ХІХ ст. У кінці ХІХ і на початку ХХ ст. культурний розвій нашого народу є складовою його загальної боротьби за своє національне відродження. Це привело до відновлення в Україні національної державності і проголошення Української Народної Республіки (1917р.), а згодом і Західноукраїнської Народної Республіки (1918р.).

Складний процес формування своєї державності спричинився, як відомо, до утворення Української Республіки Рад, а в 1922 р. – союзної республіки. Тяжіння українців до відродження своєї мови, культури, освіти невдовзі були припинені сталінським терором [9].

Педагогічну спадщину, створену розумом і талантом народу, сталіністи намагалися зруйнувати вщент. Насаджувана сталінська педагогіка була глибоко чужою педагогіці народній. Якщо в етнопедагогіці підносився гуманізм, то мета сталінської педагогіки полягала в духовному і матеріальному закріпаченні людини, її приниженні і навіть знищенні.

Не кращими були умови для функціонування української етнопедагогіки і в наступні роки, коли вона офіційно відсувалася на задній план, всіляко принижувалась. Натомість підносилась брежнєвсько–сусловська горе педагогіка. Брехня і лицемірство, ігнорування демократії, соціальної справедливості, кастові привілеї, безперервне зростання кількості розлучень, корупція і злочинство відчутно підірвали педагогічні позиції як школи, так і сім'ї [9].

Сьогодні відбувається пошук нових шляхів, засобів розв'язання проблеми морального виховання, що реалізувався через осмислення морально-етичних цінностей, здатність вихованця зробити самостійний та відповідальний моральний вибір, здатність відстоювати власну позицію, аналізувати проблемні ситуації, самостійно обирати форми поведінки та опановувати вміння та навички оцінки власних вчинків та вчинків інших. Саме тому слід організовувати виховний процес відповідно до оновлення змісту, форм, методів морального розвитку вихованця, використовуючи при цьому засоби народної педагогіки. Результативність та ефективність використання потенціалу народної педагогіки залежить від врахування її специфічних особливостей: враховувати не вік дитини, а її особисті вміння; найголовніше вдосконалення природних задатків; ненасильницький та ненав'язливий, але постійний характер виховання (дитина сама контролює свою поведінку та несе відповідальність за свої вчинки). На сьогодні немає серед дослідників єдиної думки щодо класифікації засобів народної педагогіки, зважаючи на те, що один засіб доповнює інший. У дослідженні використовуємо класифікацію М. Стельмаховича, який до народних засобів відносить: родинно-побутову культуру, слово, ігрову діяльність, усну народну творчість, народне мистецтво, народні свята, звичаї та традиції [29]. Значна роль у вихованні покладалася на родину, у якій батьки були ідеальним прикладом культурної поведінки для своїх дітей. Малеча черпає перші уроки моральності з найближчого оточення – зі своїх рідних та близьких. Дитина в оточенні материнської любові, батьківської суворості,

дідусевих та бабусиних пестощів поглинає в себе правила та звичаї, традиції, встановлені у сім'ї. Із покоління в покоління дітей вчили з повагою ставитися до рідних, піклуватися про тих, хто цього потребує, ввічливо спілкуватися, співчувати, при цьому засуджували байдужість, жорстокість, грубість. Батьки дбали не лише про духовно-моральний розвиток, але й привчали дітлахів до праці, навчали не тільки оберегати природу, але й піклуватися про неї, любити Батьківщину. Раннє залучення дітей до праці сприяло духовному зв'язку між членами родини, поваги до людської праці, вихованню працелюбності. Прищеплення любові та бережливого ставлення до природи було важливим в усі періоди розвитку людства, бо вона є джерелом життєвої сили. До нашого часу дійшла низка забобонів, що пов'язані з природою, зокрема дітям заборонялося бруднити воду, руйнувати гнізда птахів, ламати дерева, знущатися над тваринами. Відомості про цінності, стосунки у родині, відповідальність перед суспільством дійшли до нас у приказках, прислів'ях, легендах, притчах, піснях, переказах [4].

Важливим є використання у процесі морального виховання потенціалу усної народної творчості. Чимало прикладів приказок, прислів'їв, загадок, казок, легенд, скоромовок дійшло до нашого часу.

Етнопедагогічна спадщина українського народу багата й різноманітна. Виховний арсенал її невичерпний. У ньому втілені погляди наших предків на родинне щастя, ставлення до батьків і дітей. Тому вона цілком заслуговує на всебічне вивчення і використання в сучасному родинному вихованні з неухильним збереженням усіх його етнорегіональних виявів [14].

Українська етнопедагогіка зародилась і виросла на властивому тільки їй національному ґрунті, а тому й має самобутнє національне вираження, тобто своє оригінальне обличчя. Інакше кажучи, наш народ, як і інші народи світу, створив і має власну національну систему українського виховання [24].

Можна зробити висновок, що національна педагогіка, також відома як народна педагогіка, може відігравати важливу роль в сучасній школі. Це зв'язано з тим, що народна педагогіка базується на традиційних цінностях та

методах навчання, які дослідники вважають корисними для формування моральних цінностей, пізнавальної активності та самостійності учнів.

Одним з основних принципів народної педагогіки є залучення учнів до навчального процесу і партнерські відносини вчителя з учнями. Учні беруть активну участь у власному навчанні та приймають рішення разом зі своїми вчителями. Це підтримує розвиток здатностей до самореалізації та забезпечує більше задоволення від навчання [42].

Також, народна педагогіка сприяє використанню місцевого культурного досвіду під час навчання. Учителі можуть використовувати традиційні методи, ігри, пісні та легенди, щоб підтримувати навчання та залучати учнів до процесу. Це не тільки допомагає зберегти та розвинути культурну спадщину, але і розширює розуміння та зацікавлення учнів у предметі навчання.

Додатково, народна педагогіка дає можливість вчителям враховувати індивідуальні потреби та особливості учнів. Вона підкреслює значення індивідуалізації навчання та розвитку, надаючи можливість всім учням реалізувати свій потенціал [42].

Народна педагогіка також сприяє формуванню моральних цінностей учнів. Вона забезпечує виховання поваги до інших, розуміння культурної спадщини та різноманітності, а також розвиток вміння працювати у групі та співпрацювати. Загалом, використання народної педагогіки в сучасній школі може допомогти забезпечити більш глибоке розуміння, залучення та ціннісне виховання учнів. Вона може бути використана як доповнення до інших педагогічних підходів та методів, що допомагають створити більш ефективне та стимулююче навчальне середовище [26].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Сучасну освіту важливо підпорядкувати системі національних інтересів, цінностей духовного багатства українського народу – національних звичаїв і традицій. Національне виховання – це система поглядів, вірувань, понять, традицій, звичаїв, створених самим народом протягом століть, спрямованих на формування світогляду та ціннісних орієнтацій молоді, передачу їй соціального досвіду, що є спадщиною попередніх поколінь

На сучасному етапі в нашій державі особливо нагальною стала проблема створення й застосування виховної системи, адекватної потребам українського державотворення й формування високоосвічених, духовно багатих й морально стійких особистостей, достойних громадян демократичної європейської держави.

Метою початкової освіти в Україні є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Окреслення проблем новітньої педагогічної діяльності зумовлене змінами пріоритетів у системі освіти та поступовим її переходом на компетентнісно–орієнтовану.

Саме сформовані компетентності є тими показниками, що уможлиблюють визначити готовність випускника до самостійного життя, його подальшого розвитку, активної суспільної позиції, тощо. Орієнтуючись на сучасний рівень праці, до пріоритетів сучасної освіти можна віднести вміння оперувати технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, формують у молоді здатність до освоєння різноманіття нових ролей у суспільстві.

При побудові освітнього процесу в межах компетентнісного підходу виокремлюють надпредметні (міжпредметні) компетентності – вони можуть бути представлені, як «ключові», «базові»; загально предметні

компетентності (освітні галузі); спеціально–предметні (стосовно певного предмету).

У наш час існує також потреба усунення штучно продукованих у період суспільних деформацій і національного нігілізму суперечностей між досягненнями багатовікового морально-педагогічного досвіду народу й недостатнім його використанням у науковій теорії та практиці сімейношкільного виховання. Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі, адже в них - світовідчуття та світосприймання нашого народу. У них пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми, цінність духовної культури окремої людини і народу взагалі. Дуже тісно народна творчість пов'язана із звичаями, що являють собою закони, якими українці керувались щоденно.

Народна педагогіка українців своїм корінням сягає у сиву давнину, в життя і побут, вдачу, звичаї і віру українських племен ще до заснування Київської держави. Слід зауважити, що народна педагогіка змінювалась і розвивалась разом з історичними процесами, що відбувалися на теренах нашої держави.

Етнопедагогічна спадщина українського народу багата й різноманітна. Виховний арсенал її невичерпний. У ньому втілені погляди наших предків на родинне щастя, ставлення до батьків і дітей. Тому вона цілком заслуговує на всебічне вивчення і використання в сучасному родинному вихованні з неухильним збереженням усіх його етнорегіональних виявів.

РОЗДІЛ II. Шляхи формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови в початкових класах засобом народних звичаїв та традицій

2.1. Використання звичаїв та традицій у педагогічному досвіді вчителів початкових класів

Надзвичайно важливим фактором у навчально-виховному процесі учнів початкової школи має стати його національна спрямованість, що полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту. Її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу [24].

Використання звичаїв та традицій у педагогічному досвіді вчителів початкових класів є дуже важливим і ефективним підходом. Звичаї та традиції створюють сприятливу атмосферу в класі, сприяють формуванню колективу, співпраці та згуртованості серед учнів [42].

З метою визначення основних тенденцій використання національних традицій у вихованні учнів початкових класів, ми проаналізували масовий педагогічний досвід. Педагогічний досвід – це сукупність знань, умінь і навичок, здобутих у процесі практичної навчально-виховної роботи. Педагогічний досвід виростає з-поміж маси позитивного, має діалектичну природу, і забезпечує високу результативність на основі сумлінного виконання відповідних обов'язків [6].

Початкова школа повинна виховувати майбутніх громадян України на основі культурно-історичного досвіду нашого народу, його багатовікової мудрості та духовності. Як уже було доведено, ефективним засобом цієї роботи виступають національні традиції, які мають потужні виховні можливості.

Вивчення масового педагогічного досвіду дає підстави стверджувати, що ця робота здійснюється вчителем початкових класів в різних напрямках: на уроках, факультативах, у роботі гуртків, у процесі суспільно корисної

праці, під час проведення різноманітних позакласних та позашкільних виховних заходів.

Так, вчитель початкових класів Коваль С. М. переконана, що для успішної організації навчання і виховання в учнівському колективі слід якнайбільше використовувати кращі здобутки народної педагогіки, впроваджуючи педагогічні ідеї двома способами. По–перше, через безпосереднє застосування фактичного матеріалу з народної педагогіки. По–друге, поширення і впровадження національних ідей. Такі ідеї зосереджені в рідній українській мові, фольклорі, національних традиціях, родинному побуті, святах, обрядах, настановах і правилах громадської поведінки, символах, народних чеснотах і нормах християнської моралі, різних видах мистецтв, народних промислах.

Педагог Коваль С.М. наголошує, що узагальнений досвід життя народу найяскравіше відображається саме у фольклорі. Всі ці твори сприяють збагаченню словникового запасу учнів, активізують пізнавальну діяльність, розвивають фонематичний слух, інтонацію, формують оцінні судження, тобто забезпечують моральне та естетичне виховання. Звичаї, обряди, традиції є також важливими засобами формування національної самосвідомості особистості. Адже в цих народних надбаннях відображається життя народу, його історія, мова, мораль, етика, естетика, народна мудрість.

Основне завдання педагога – прилучати учнів зберігати, примножувати духовну спадщину, що створювалась віками. Для вирішення всіх задач, слід пов'язувати не з окремою годиною спілкування, а з детально продуманою організацією уроків, занять, свят, де кожному заняттю чи святу, відводиться окреме місце і роль [38].

На уроках читання цікавим видом взаємодії є робота з народними казками. Оскільки казка через призму фантастичного зображення світу, здійснює глибокий емоційний вплив на дитину, що сприяє розвитку її уяви. Окрім вище згаданого казка має чітку структуру викладу, часте та влучне використання фразеологізмів, що може викликати неусвідомлене

задоволення та засвоєння народно-поетичного мовлення. Педагог у своїй роботі пропонує такі прийоми роботи над казкою: «Впізнай казку», «Який народ розповів казку?», «Слухаю, відчуваю, показую», «Жива картинка».

Ще один різновид усної народної творчості, який пропонує використовувати педагог на різних заняттях це загадки. Роботу над загадками слід розпочати з виховання вміння сприймати предмети та явища з різних боків, бачити оточуючий світ у різних зв'язках та залежностях. І тільки потім формувати вміння розгадувати загадки. Педагог Коваль С. М. підкреслює тематичний принцип подання загадок, який значно полегшує відгадування. Не слід під час одного заняття пропонувати учням загадки різної тематики.

Велику педагогічну цінність мають прислів'я та приказки. У них зосереджена мудрість народу, його багатовіковий досвід. В цілому, прислів'я та приказки є важливою частиною культури та допомагають передавати народну мудрість з покоління в покоління. Вони можуть використовуватися для навчання, нагадування та надання порад. Слід навчати дітей розрізняти прислів'я та приказки. Прислів'я зазвичай мають більш загальнолюдський, узагальнюючий характер. Вони виражають загальну істину або принцип життя. Приказки, з іншого боку, можуть бути більш конкретними та специфічними, оскільки вони можуть містити конкретні поради або попередження. Прислів'я зазвичай є короткими та лаконічними висловами, часто без особливої логічної послідовності. Приказки, навпаки, можуть мати більш розвинену структуру та включати послідовність дій або поведінки. Прислів'я можуть бути використані для передачі морального (етичного) повчання або навіть для настанови. Приказки використовуються частіше для нагадування про конкретну ситуацію або для надання практичних порад.

Досвід вчителя початкових класів Шабат Галини Миколаївни (Львівська область) доводить, що усна народна творчість – це невичерпне джерело для виховання і навчання підростаючого покоління. Вона відображає життя народу, його історію, мову, народну мудрість. Через усну народну творчість молодші школярі дістають перші уявлення про культуру і

побут свого народу, в них формуються почуття, які надалі стають фундаментом усього життя, формуються основні якості особистості.

Педагог зазначає, ніякого перебільшення не буде, якщо скажемо, що справжнє національне виховання молодших школярів без народознавства не мислиме. Дитина повинна перебувати під постійним виховуючим впливом матеріальної та духовної культури свого народу. Це необхідно для найповнішого розвитку її природних нахилів, розвитку здібностей, виявлення етнопсихологічних особливостей [44].

Педагог Шабат Г. М. наголошує, що для ефективного використання народознавчого матеріалу слід дотримуватися певних взаємопов'язаних умов.

А саме:

- матеріал, який обирає вчитель повинен бути доступним, багатофункціональним, емоційно забарвленим та значущим для учня;
- елементи усної народної творчості повинні використовуватись систематично та цілеспрямовано, але співвідноситись з основним програмним матеріалом;
- під час розробки матеріалу необхідно враховувати вікові особливості учнів, специфіку предмета і пізнавальну активність здобувачів освіти.

Поряд із навчальною народознавчий матеріал виконує виховну та розвивальну функції. Він сприяє вихованню в учнів любові до рідного краю, відповідального, гуманного ставлення до природи і праці людей. Розвивальна функція краєзнавчого матеріалу полягає в стимулюванні та розвитку психічних процесів учнів, їхнього мовлення, спостережливості.

Педагог зазначає, що найбільш продуктивним є використання усної народної творчості на уроках Літературного читання та письма.

Слід зазначити що народознавчий матеріал можна використовувати і на уроках математично- природничого циклу.

Так вчитель початкових класів Белєвцова І. О. на уроках з математики активно використовує народний календар і свята, які в ньому зазначені. Пов'язуючи свята, з різноманітними математичними завданнями.

Як влучно зазначає Стефанишина Наталія Олексіївна (Сумська область), використання певних елементів українознавства на уроках математики іноді викликає певні питання. Але практика свідчить, що діти з більшим захопленням працюють з цікавими фактами з історії рідного краю, ніж з абстрактними висловами типу «з точки А в точку В», особливу зацікавленість викликають різного роду завдання пов'язані з казками, задачі, що мають народознавчу основу. Вправи, які скомпоновані таким чином щоб учні здобуваючи математичну компетентність, ще й пізнавали цікаві факти з історії та географії рідного краю та України.

При вивченні певної теми можемо використовувати історичні дати, події, географічне розташування рік, озер, міст України.

Під час розв'язування математичних задач прикладного змісту учні мають можливість порівняти сучасні і старовинні одиниці вимірювання ваги, об'єму, довжини.

Як влучно зазначає педагог такого виду завдання з використанням елементів українознавства можна використовувати на різних етапах уроків.

Вчитель початкових класів Салюлілик Г. М. на уроках я досліджую світ щомісяця ознайомлює учнів з усіма святами, які тісно пов'язані із працею людей, народними повір'ями. Ці народні традиції найкращий матеріал для розвитку мовлення, для пошукової роботи дітей, їх активності, зацікавленості на уроці.

Досвід вчителя початкових класів Фесенко Л.В. (Полтавська область) особливо нас зацікавив з точки зору тематики та форм проведення виховної роботи з використанням народних традицій, звичаїв та обрядів. В арсеналі вчителя: гра – подорож «Чарівні пори року», родинне свято «Шануй свого батька, матір свою», свято «Хліб усьому голова». «Андріївські вечорниці». Окрім цього педагог активно залучає дітей до створення лялькового театру та

постановки в ньому українських народних казок. Учитель займається писанкарством і навчає дітей цього ремесла.

Вивчаючи педагогічний досвід з вищезазначеної проблеми нашу увагу привернула діяльність позашкільних закладів Лохвицької територіальної громади. Таких як Лохвицька музична школа ім. І Дунаєвського також Лохвицький цент дитячої та юнацької творчості. Ці місця є центром проведення традиційних народних свят, фестивалів, виставок і конкурсів, ярмарок учасниками яких є не тільки діти, але й батьки, містяти та жителі довколишніх сіл. Діти – учасники клубів – активні помічники у проведенні таких народних сімейних свят як: обжинки, День міста, Дні села, Івана Купала, Різдво Христове та інше.

Отже, аналіз масового педагогічного досвіду з проблеми дає підстави стверджувати, що використання звичаїв та традицій у педагогічному досвіді вчителів початкових класів є невід'ємною частиною навчального процесу і має на меті кілька цілей:

- створення сприятливого середовища для дітей. Звичаї та традиції допомагають створити сприятливу атмосферу в класі, де діти почуваються комфортно та безпечно. Вони стають одним цілим, що сприяє формуванню спільності та взаємодопомоги.

- збереження культурної спадщини. Звичаї та традиції допомагають дітям зберегти народну та культурну ідентичність.

- розвиток соціальних навичок. Через звичаї та традиції діти навчаються взаємодії, взаєморозумінню та співпраці. Вони навчаються дотримуватися ролей, правил і практикувати взаємовияви поваги.

- формування режиму дня і дисципліни. Звичаї та традиції можуть включати в себе ритуали та процедури, які допомагають дітям організувати свій час і встановити режим дня. Вони також вчать дітей бути організованими і дисциплінованими.

- розвиток творчих навичок. Звичаї та традиції можуть включати в себе творчі завдання, наприклад, створення різдвяних прикрас або традиційних

ремесел. Це допомагає розвивати творчість, уяву і моторику дитини. Використання українських звичаїв та традицій може допомогти дітям краще зрозуміти та запам'ятати українську мову. Таким чином, використання українських звичаїв та традицій може стати чудовим засобом розвитку мовної компетенції учнів та поглиблення їхнього розуміння та зацікавленості до української культури.

Разом взяті, звичаї та традиції використовуються в початковій школі для формування та розвитку дітей як особистостей, навчання їх цінностям, навичкам спілкування та творчості. Вони є важливою частиною процесу соціалізації дитини і допомагають їм вирости в гармонійну і розумну людину.

2.2 Методика використання народних звичаїв та традицій для формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови

Трагічні події в Україні, які розпочалися з листопада 2013 року, тривожать та не залишають байдужими жодного громадянина нашої країни. Сьогодні, формування і становлення патріотизму, національної самосвідомості громадян нашої країни стало центральним нервом діяльності освітніх закладів держави [37].

Сьогодні Україна переживає велике національне відродження. Ми переосмислюємо скарби наших предків, які ввійшли в школу з уроками народознавства, історії, факультативами з літератури, вечорами народної пісні, весняними, осінніми і зимовими святами, з декоративно-прикладним мистецтвом, з трудовими традиціями і звичаями нашого народу [38].

Початкова школа є основою, на якій базується вся система громадянського виховання здобувачів освіти, формування любові до своєї країни, історичної пам'яті, духовності, національної свідомості і позиціонування себе, як частини українського народу. Все, що закладається учням у цей період навчання та виховання, визначає в подальшому успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку. Набуті в початковій школі особистісні якості, а також знання, вміння і навички не лише забезпечують основу навчання і виховання підлітків, а й значною мірою визначають особливості практичної, громадянської та професійної діяльності дорослої людини [46].

Впровадження народознавства, що відображене в рідній мові, фольклорі, народній грі, у навчально-виховний процес школи першого ступеня, на нашу думку, допоможе пробудити у школярів національну свідомість, гордість за свою історію, культуру, за свій родовід; сприятиме формуванню в кожного учня народного світосприймання та загальнолюдської моралі [44].

У педагогіці початкової школи вивчення українського народознавства – це втілення в навчання і виховання школярів засобами народної педагогіки ідей, почуттів і прагнення рідного народу, ознайомлення учнів із народними звичаями і традиціями, усною народною творчістю, дитячим фольклором.

Оволодіння народознавством у початкових класах сприяє входженню молодших школярів у життя, родинний і громадський побут, виробничу і культурну сферу рідного народу.

Належна увага вчителів, батьків, учнів, громадськості до вивчення народознавства має надзвичайно велике виховне, пізнавальне, освітнє, розвивальне, а разом із цим і державне значення. Дитина повинна перебувати під постійним виховуючим впливом матеріальної та духовної культури свого народу. Це необхідно для найповнішого розвитку її природних нахилів, розвитку здібностей, виявлення етнопсихологічних особливостей.

Учитель початкової школи покликаний передати своїм учням усю красу і багатство, самобутність народних звичаїв і традицій, сприяти розвитку дитячого мислення, вчити зв'язно висловлювати думку. Тому й доцільним буде впровадження у навчально–виховний процес елементів народознавства.

Для того щоб процес використання народознавчого матеріалу на уроках в початковій школі був ефективним, вчителям необхідно дотримуватися певної сукупності взаємопов'язаних педагогічних умов. До таких умов належать наступні:

– у процесі добору народознавчого матеріалу необхідно дотримуватись критеріїв доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та особистісної значущості його для учнів;

– використання народознавчого матеріалу у навчальному процесі має здійснюватися систематично та цілеспрямовано;

– під час розробки методики використання народознавчого матеріалу необхідно враховувати вікові особливості молодших школярів, специфіку кожного навчального предмета і спиратися на пізнавальну активність учнів.

Вихідною умовою, що забезпечує ефективне використання народознавчого матеріалу на уроках у початковій школі, є добір його змісту за сукупністю названих критеріїв. Згідно з ними, народознавчий матеріал, який вчитель планує використати на уроці, має бути доступним для розуміння його молодшими школярами, не переобтяженим зайвою, занадто детальною інформацією; співвідноситись із основним програмовим матеріалом, не затіняючи головного, а навпаки, надаючи йому конкретності та виразності; емоційно насиченим, спрямованим на формування в учнів емоційно-позитивного ставлення до рідної природи, культури, традицій, звичаїв, праці людей, до всього живого [44].

Під час добору змісту народознавчого матеріалу важливим критерієм є також його особистісна значущість для школярів. Реалізація цієї вимоги забезпечується шляхом залучення учнів до добору народознавчого матеріалу для уроку (за умови різних способів педагогічної підтримки - залежно від індивідуальних особливостей молодших школярів) та врахування вчителем змісту і обсягу пізнавальних інтересів учнів.

Пізнавальні інтереси молодших школярів відзначаються великою різноманітністю і широтою, властивою саме дітям цього віку. Учні цікавляться історією свого краю та його культурою, хотіли б більше довідатися про традиції, звичаї, обряди та життя людей свого краю. Врахування пізнавальних інтересів учнів і зіставлення їх зі змістом навчальної програми дає змогу вчителю визначити, на яких уроках використати той чи інший народознавчий матеріал, а що необхідно залишити для позакласного опрацювання. За умови такої організації пізнавальної діяльності учнів зміст народознавчих відомостей набуває для них особистісного значення і краще засвоюється.

Ефективність цього процесу значно зростає, якщо народознавчий матеріал використовується систематично та цілеспрямовано, з урахуванням його багатофункціональності. Систематичність використання народознавчого матеріалу забезпечується його регулярним застосуванням на уроках.

Причому, народознавчі відомості, що опрацьовуються, мають бути не уривчасті й розрізнені, а впорядковані в певну, логічно побудовану, завершену систему. Тобто, починаючи навчальний рік, учитель має чітко визначити обсяг народознавчих знань, який необхідно засвоїти учням[44].

Цілеспрямованість процесу використання народознавчого матеріалу означає підпорядкування його цілям уроку. При цьому потрібно виходити із багатофункціональності народознавчих відомостей, зумовленої специфікою їх змісту та різноплановим пізнавально–виховним навантаженням. Зокрема, народознавчий матеріал може використовуватися для ілюстрації та конкретизації основного програмового матеріалу, актуалізації знань учнів, чуттєвого досвіду, збудження інтересу учнів до нової теми, перевірки міцності та усвідомленості знань і вмінь учнів, закріплення й поглиблення вивченого матеріалу, розвитку самостійності учнів, підвищення їх активності, зв'язку навчання з життям.

Використання народознавчого матеріалу на уроці залежить також від віку учнів та рівня їхньої обізнаності з ним. У 1-2 класах основна роль у цьому процесі відводиться вчителю. Він добирає матеріал, сам його розповідає, зачитує цікаві відомості. Чим дорослішими стають діти, тим активнішою має бути їхня діяльність. Учитель може доручати дітям 3-4 класів добирати цікавий народознавчий матеріал до теми, що буде вивчатися, і виступати з короткими повідомленнями в класі. Широко слід практикувати виготовлення учнями класних тематичних альбомів, які будуть опорою для проведення відповідних уроків. Такі завдання народознавчого характеру, на думку В. Сухомлинського, розвивають творчість, активність, самостійність учнів, сприяють формуванню у них стійкого інтересу до вивчення природи, історії та культури рідного краю [46].

Добираючи народознавчий матеріал і визначаючи методику його використання, необхідно виходити також із особливостей пізнавальних психічних процесів молодших школярів, а саме особливостей їхнього сприймання, пам'яті, уяви, мислення, уваги. Учні молодшого шкільного віку

характеризуються яскраво вираженою емоційністю та гостротою сприймання, його тісним зв'язком із діями дитини. Згідно з цим народознавчий матеріал, який планується використати на уроці, має бути цікавим, яскравим, емоційно насиченим. У процесі пізнання навколишньої дійсності у молодших школярів переважає діяльність першої сигнальної системи, у зв'язку з чим у них краще розвинена наочно–образна пам'ять. Тому, добираючи зміст народознавчих відомостей, необхідно віддавати перевагу конкретним фактам, які дитина краще запам'ятає, тому що вони цікаві і викликають у неї емоційний відгук [37].

Особливість уваги молодших школярів – її відносна нестійкість – має враховуватись під час вибору способів опрацювання народознавчого матеріалу. Виходячи з цього, вчитель має ретельно продумувати не тільки зміст народознавчих відомостей, але і їх обсяг.

Щоб народознавчий матеріал на уроках сприяв ефективному формуванню в учнів знань, необхідна велика підготовча робота вчителя до проведення таких занять. Для цього слід чітко визначити уявлення і поняття, які передбачено формувати й розвивати на уроці, а потім приступити до опрацювання та відбору фактичного народознавчого матеріалу до кожної навчальної теми [44].

На основі вивчення педагогічної літератури варто визначити загальні вимоги, якими слід керуватися під час добору народознавчого матеріалу до уроків:

1. Відібраний матеріал необхідно піддати дидактичній обробці з урахуванням вікових особливостей молодших школярів і загального рівня їхньої підготовки.
2. При доборі народних знань слід враховувати психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, їхнє уміння розуміти, зіставляти, порівнювати, робити висновки.
3. Народні знання повинні забезпечувати встановлення зв'язку між інтелектуальним і емоційним розвитком дитини.

4. Розподілити народознавчий матеріал за темами уроків, причому на уроці він повинен бути не самоціллю, а засобом досягнення поставленої мети.

Наступним етапом у підготовці до уроків із використанням народознавчого матеріалу є вибір форми організації навчальної діяльності і підбір оптимальних методів та методичних прийомів навчання [44].

Організуючи засвоєння народознавчого матеріалу, можна використовувати різноманітні методи та прийоми навчання. Як зазначає М. Стельмахович, є багато методів, які пройшли багатовікову апробацію і можуть знайти відповідне застосування у процесі використання народознавчого матеріалу в школі: бесіди, розповіді, ілюстрації, демонстрації, проблемні пошуки, самостійна робота над фольклорними і етнографічними джерелами, переконання, виконання письмових завдань, позитивний приклад поведінки, навчання, вправління, створення виховуючої ситуації, змагання, заохочення тощо. Вибравши способи опрацювання народознавчого матеріалу, вчитель має продумати і його місце в структурі уроку [33]. Аналіз методичної літератури дає змогу стверджувати, що народознавчий матеріал можна успішно використовувати на різних етапах уроку. Найчастіше це робиться в процесі вивчення основного програмового матеріалу теми для конкретизації та ілюстрації окремих його положень. Іноді доцільно за допомогою народознавчих відомостей здійснити закріплення і поглиблення уявлень і понять, що формуються на уроці. Доцільно використовувати народознавчий матеріал і для актуалізації знань учнів та повідомлення теми уроку. Цікавим прийомом є використання народознавчого матеріалу з метою систематизації знань учнів, проведене у формі дидактичної гри або у вигляді завдання «Хто зайвий? « («Що зайве?»)

Перевіряючи домашнє завдання, теж можна спиратися на народознавчий матеріал, завдяки чому цей етап уроку виконуватиме не лише

контрольну, а й пізнавальну функцію, стимулюючи цим самим увагу й активність учнів.

Таке наповнення змісту навчально–виховного процесу в початковій школі народознавчим матеріалом забезпечує не лише міцне й осмислене засвоєння знань, а й сприяє розширенню кругозору та розвитку світогляду учнів [24].

Таким чином, на основі аналізу літератури ми дійшли висновку, що підготовка і проведення уроків із використанням народознавчого матеріалу повинні включати такі етапи:

–ретельний аналіз теми, що вивчається, з точки зору можливостей використання народних знань;

–добір до теми необхідного народознавчого матеріалу; визначення, з якою метою будуть застосовуватися народні знання;

–визначення етапу уроку, на якому доцільно використати даний матеріал.

Отже, використання елементів народознавства – це систематичний творчий пошук, спрямований на оновлення змісту навчально–виховного процесу, наповнення його народознавчим матеріалом, впровадження нових підходів, пробудження пізнавальних інтересів учнів до вивчення і засвоєння національних і загальнолюдських цінностей [44].

2.3. Динаміка сформованості міжпредметної компетентності у здобувачів початкової освіти засобами народні звичаї та традиції в умовах експерименту.

З метою визначення стану використання українських народних звичаїв та традицій у формуванні міжпредметних компетентностей учнів початкових класів, нами був проведений педагогічний експеримент. У педагогічному експерименті взяли участь учні 4 класу Васильківської філії Лохвицької гімназії №1, класний керівник Прокопенко Ганна Миколаївна (були визначені як експериментальний клас). Також учні 4 класу Ризької філії Лохвицької гімназії №1, класний керівник Колісник Людмила Володимирівна (були визначені як контрольний клас).

Провідними методами дослідження виступали:

- вивчення масового педагогічного досвіду;
- аналіз навчальної літератури;
- спостереження;
- бесіда;
- інтерв'ю;
- анкетування.

Насамперед нас цікавить питання, наскільки вчителі використовують національні звичаї та традиції для формування міжпредметних компетентностей та як впливає використання народознавчого матеріалу на формування міжпредметних компетентностей саме на уроках української мови в початкових класах.

Задля цього нами було опитано вчителів початкових класів Васильківської філії Лохвицької гімназії №1 та Ризької філії Лохвицької Гімназії №1 (Додаток А). З матеріалів інтерв'ювання випливає, що 25 % з них підтверджують доцільність використання на уроках української мови краєзнавчого матеріалу, оптимально використовують його, значно підвищуючи цим ефективність навчального процесу; 62,5 % вчителів вважають, що доцільно використовувати краєзнавчий матеріал, але тільки

фрагментарно і 12,5 % не вважають пріоритетним використання народних традицій у навчанні молодших школярів, тому рідко використовують їх у своїй педагогічній практиці.

Завданнями експерименту було перевірити:

- вплив основних педагогічних умов на рівень сформованості міжпредметних компетентностей учнів початкових класів у досліджуваному аспекті;
- ефективність комплексного використання краєзнавчого матеріалу у процесі формування міжпредметних компетентностей молодших школярів на уроках української мови;
- знання учнів початкових класів про традиції українського народу;
- сформованість соціальної активності учнів;

Експериментальне навчання передбачало такі аспекти роботи:

- створення теоретичної бази навчання;
- активізація дослідницької і пошукової роботи учнів;
- упровадження краєзнавчого матеріалу на уроках української мови;
- оцінювання умінь учнів застосовувати краєзнавчий мовленнєвий матеріал у власному мовленні.

У контрольному класі навчальний процес здійснювався за традиційною методикою. Для проведення уроків української мови в експериментальному класі нами було підібрано народознавчий матеріал до тем уроків, що вивчалися.

Також учням експериментального і контрольного класів було запропоновано пройти тестування для визначення рівня сформованості міжпредметних компетентностей.

Для того, щоб визначити рівень сформованості соціокультурних знань молодших школярів ми застосовували спостереження, анкетування, інтерв'ювання, тестування, бесіду.

Для визначення критеріїв сформованості міжпредметної компетентності учнів 4 класів нам необхідно було уточнити зміст понять – «критерій» та «міжпредметні компетентності».

Критерії це мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації [35]. Як зазначено в українському педагогічному словникові критерії це –показники, які поєднують у собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез [6]. Одже критерії об'єктивна матеріалізована ознака, за допомогою якої оцінюється ступінь досягнення певної мети, кількісна міра деякого явища [39]. Зазначимо, що критерії відображають компоненти досліджуваного явища, процесу, властивості особистості тощо та як загальна характеристика педагогічного явища чи об'єкта може мати кілька показників.

Ключові компетентності Нової української школи: спілкування державною і рідною (у разі відмінності) мовами, спілкування іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, соціальні та громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна грамотність, екологічна грамотність і здорове життя.

Таким чином, міжпредметна компетентність формується упродовж всього процесу навчання та застосовується учнем до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей у цілому. Реформування сучасної освіти передбачає подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально–продуктивний інтегративний підхід. [41]. Міжпредметні компетентності тісно пов'язані з предметними компетенціями і застосовуються в широких сферах навчання, тим самим роблячи вклад у їх розвиток. Вони розвиваються як в школі, так і в будь–якому іншому місці через процес навчання. Ці компетентності уособлюють принципи інтегрованого навчання, так як можуть застосовуватись у всіх

сферах навчання (горизонтальна інтеграція) протягом усіх років навчання (вертикальна інтеграція) [20].

Розроблення критеріїв та рівнів сформованості міжпредметних компетентностей учнів 4 класів ґрунтується на врахуванні змістового компонента та структурності поняття – компетентність, а також на осмисленні шкільного курсу української мови.

Важливим завданням роботи стало визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості міжпредметної компетентності учнів початкових класів. У контексті нашого дослідження важливою виявилось спостереження, що в процесі діагностування сформованості певних елементів у навчальній діяльності вчитель порівнює теперішню поведінку суб'єкта навчання з його попередньою поведінкою, поведінкою інших осіб, з описом поведінки визначеної особи або ж з описом стандартної поведінки; аналізує задля виявлення причин відхилень у поведінці, прогнозує поведінку в інших ситуаціях або в майбутньому, інтерпретує, щоб після індексації та оцінювання наявної інформації надати відмітку поведінці; повідомляє іншим про оцінювання їхньої поведінки для організації зворотного зв'язку та впливу на їхню поведінку в майбутньому; контролює вплив повідомлень для фіксування досягнутого результату [15].

У нашому дослідженні критерії визначено через низку показників, вимірювання яких дає змогу виявити рівень результативності. На основі вивчення спеціальної літератури, спостережень за навчально–виховним процесом початкової школи, бесід з учителями, роботи з учнями було визначено низку критеріїв і показників сформованості міжпредметних компетентностей учнів (Див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Критерії і показники сформованості
міжпредметних компетентностей учнів 4 класів**

Критерії	Показники
Інтеграція знань	Учень має достатній рівень знань про звичаї та традиції свого народу. Може застосовувати знання та навички для вирішення проблем або завдань в нових контекстах.
Критичне мислення	Здатність аналізувати, оцінювати та робити висновки на основі інформації, зібраної з різних джерел та предметних областей. Розуміння сутності традицій. здатність аналізувати та порівнювати етнографічний матеріал.
Комунікація	Здатність ефективно висловлювати думки та ідеї, як у письмовій, так і в усній формі, використовуючи різні мовні стилі. Уміння вести діалог, полілог, монолог, трансформувати чужі думки.
Проектна діяльність	Здатність розробляти та реалізовувати проекти, включаючи креативне мислення, планування, організацію роботи та співпрацю з однокласниками.
Самоосвіта	Здатність самостійно здобувати нові знання та навички, використовуючи різні ресурси і ставлячи перед собою особисті навчальні цілі. Розвиток нових ідей, що відповідають сучасному світу, залишаючи при цьому зв'язок з культурною спадщиною.

Для визначення рівнів сформованості міжпредметних компетентностей учнів використано спостереження, аналіз, бесіди, анкетування. Учнім контрольного та експериментального класів пропонувалося відповісти на однакові запитання (Додаток Б).

Наступним етапом констатувального зрізу стало оброблення результатів анкетування.

На основі аналізу результатів діагностувального зрізу було визначено рівні сформованості міжпредметних компетентностей учнів 4 класів: високий, середній та низький.

Високий рівень характеризується позитивним ставленням учнів до пізнавальної діяльності. Учні виявляють знання про культуру країни, її звичаї та традиції. Виявляють інтерес до поданого матеріалу та активно з ним працюють. Здобуті знання активно використовують на практиці. Вправно володіють комунікативними навичками, вільно висловлюють власні думки. Приймають активну участь у житті школи та громади. Характеризуються наявністю навичок та умінь творчої самореалізації

Середній рівень характеризується позитивним ставленням учнів до пізнавальної діяльності. Учні виявляють часткові знання про культуру країни, її звичаї та традиції. Здобувачі освіти частково проявляють інтерес до запропонованого матеріалу і не завжди охоче з ним працюють. Отримані знання не завжди можуть застосувати на практиці. Володіють посереднім рівнем комунікативних навичок, іноді важко сформулювати і висловити власну думку. Мають нечітко виражену потребу у творчому самовираженні, самовдосконаленні та саморозвитку.

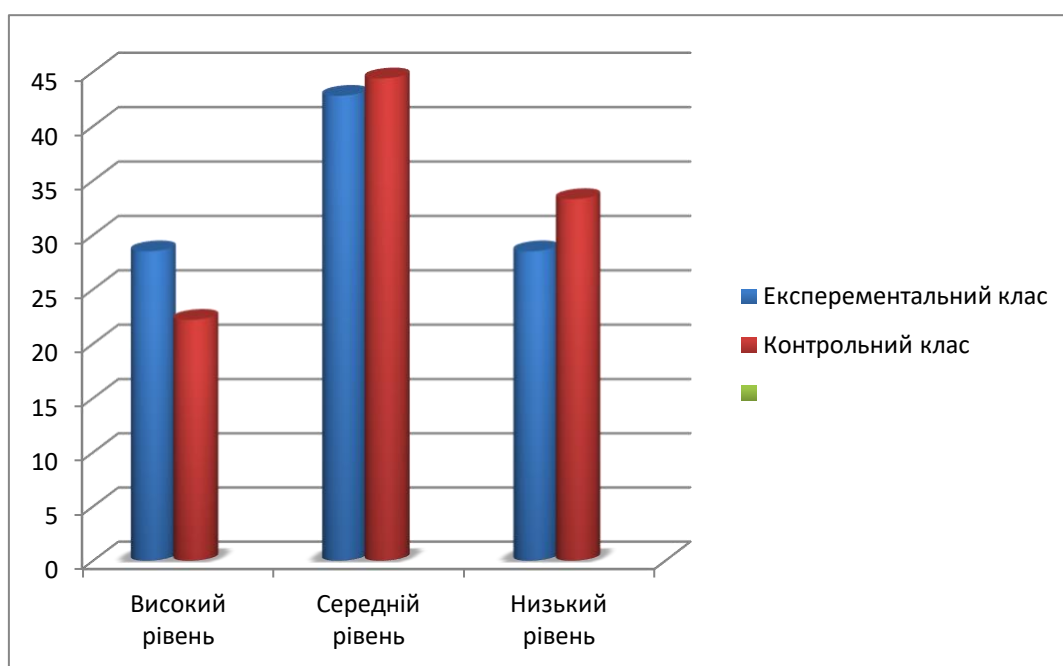
Низький рівень характеризується відсутністю належної мотивації духовно-культурного розвитку, рівень володіння рідною мовою низький, бідний словниковий запас; слабким рівнем знань теоретичного матеріалу. В учнів не сформована відповідальність за власну культурну поведінку.

Результати дослідження представлені в таблиці (Таблиця 2.2)

Таблиця 2.2

Рівень сформованості міжпредметних компетентностей засобами народних звичаїв і традицій учнів 4 класів експериментальної та контрольної групи (константувальний зріз)

Клас	Всього учнів	Високий	Середній	Низький
Експериментальний	7	28,5%	42,8%	28,5%
Контрольний	9	22,2%	44,4%	33,3%

Рис. 2.1. Рівень сформованості міжпредметних компетентностей в експериментальному та контрольному

Дані досліджень засвідчують те, що високий рівень мають 28,5 % експериментального і 22,2% контрольного класів, середній – відповідно 42,8 %; та 44,4 % і низький – 28,5 % і 33,3 %. Як бачимо, у результатах констатуючого експерименту щодо контрольного та експериментального класів майже не існує істотної відмінності. Крім того, вищеподані результати вказують на те, що переважають діти з середнім та низьким рівнем сформованості у досліджуваному аспекті.

Результати проведеного констатуючого експерименту дозволили зробити наступні висновки:

- учні поверхнево ознайомлені з краєзнавчим матеріалом;
- більшість дітей не знає походження географічних назв;
- школярі не завжди можуть пояснити значення прислів'я та приказок;
- знання про певні свята та пов'язані з ними обряди досить обмежені;
- частині учнів складно використовувати набуті знання і будувати зв'язні висловлювання;

Одним із завдань нашого дослідження було розробити серію вправ для оптимізації процесу формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови в початкових класах. Крім того проаналізувати ефективність застосування таких вправ на уроках української мови.

Ми ставили за мету порівняти результати роботи експериментального класу (4 клас Васильківської філії Лохвицької гімназії №1) та контрольного класу (4 клас Ризької філії Лохвицької гімназії №1), які мали відмінності в організації та змісті навчально-виховного процесу. Для цього протягом тривалого часу під час перебування дітей експериментального класу в шкільному закладі практикувалося використання краєзнавчого матеріалу на різних етапах уроку. Було прийнято рішення використовувати різні жанри фольклору (загадки, легенди, казки, обрядові пісні, ігри, скоромовки, прислів'я, приказки). Також класний керівник дітей, що входили до експериментальної групи, під час комунікації зі своїми дітьми розповідав про українські традиції. Це проходило природньо, а не нав'язливо.

Наведемо приклади вправ з використанням краєзнавчого матеріалу на уроках української мови.

Використання скоромовок можливе на різних етапах уроку, наприклад, як фонетична «руханка» на початку заняття (див. Додаток В). Дітям завжди були цікаві скоромовки, і, переймаючи їх від старших, вони легко запам'ятовували їх та з задоволенням розважалися. Ігровий ефект скоромовок ґрунтується на спеціальному ускладненні вимови конкретного тексту, іноді римованого або ритмізованого, що викликано відповідним розташуванням

звуків. Для дітей це розвага має виразне практичне значення, оскільки сприяє формуванню мовного апарату дитини і вчить її легко впоратися з складними комбінаціями звуків.

Також скоромовки можна використати під час «Хвилики каліграфії», роблячи акцент на повторенні вивченого матеріалу (Додаток Г).

Найвідомішими фольклорними жанрами є прислів'я і приказки. Завдання з прислів'ями та приказками можливе в різних інтерпретаціях, наприклад:

Прочитати прислів'я, виписати іменники, прикметники, особові займенники, дієслова;

Прочитати прислів'я, встав пропущені слова пояснити значення;

Знайти самостійно прислів'я за певною тематикою;

Прочитай прислів'я, випиши такі де дієслова вжиті в однині(множині);

З'єднай дві частини одного прислів'я, запиши;

Прочитай прислів'я, знайди прислівники з протилежним значенням, підкресли;

Прочитай прислів'я, познач головні члени речення;

Загадки один з найулюбленіших жанрів усної народної творчості. зазвичай дітей приваблює художня форма загадки, можливість пофантазувати, придумати відповідь, проявити свій креатив. Загадки можна використати як відправний момент у вивченні певної теми, для зацікавлення учнів, щоб акцентувати увагу на певній події чи явищі, для закріплення слів, класифікації предметів.

Наведемо декілька варіантів використання загадок на уроках української мови (Додаток Г).

Краєзнавчий матеріал та інформацію про звичаї та традиції свого регіону можна активно використовувати на уроках розвитку усного та писемного мовлення. Пропонуємо фрагмент уроку розвитку мовлення в 4 класі. Тема уроку «Створення афіші» (Додаток Д).

Завершенням педагогічного експерименту стала перевірка його ефективності. Щоб отримати дані для порівняння респондентам пропонувалися завдання, аналогічні до констатувальних зрізів. Для порівняння результатів у контрольному і експериментальному класах контрольні зрізи проводилися одночасно, мета яких полягала в експериментальному класі – перевірка впливу етнографічного матеріалу на формування міжпредметних компетентностей учнів початкової школи, а в контрольному – сформованість міжпредметних компетентностей учнів початкової школи у процесі навчання за традиційною методикою.

Підсумовуючи відповіді на запитання й завдання опитувальника, ми виявили, що відбулися зміни як в учнів експериментального класу так і в учнів контрольного класу. Спостерігаючи за роботою учнів, ми виявили, що більшість проявляла ініціативу і, отримуючи задоволення від роботи з краєзнавчим матеріалом, прагнула опанувати й застосувати його в навчальній і позанавчальній діяльності.

Критерієм оцінювання результатів письмового опитування була якість виконання учнями завдань, тобто правильність та повнота відповіді.

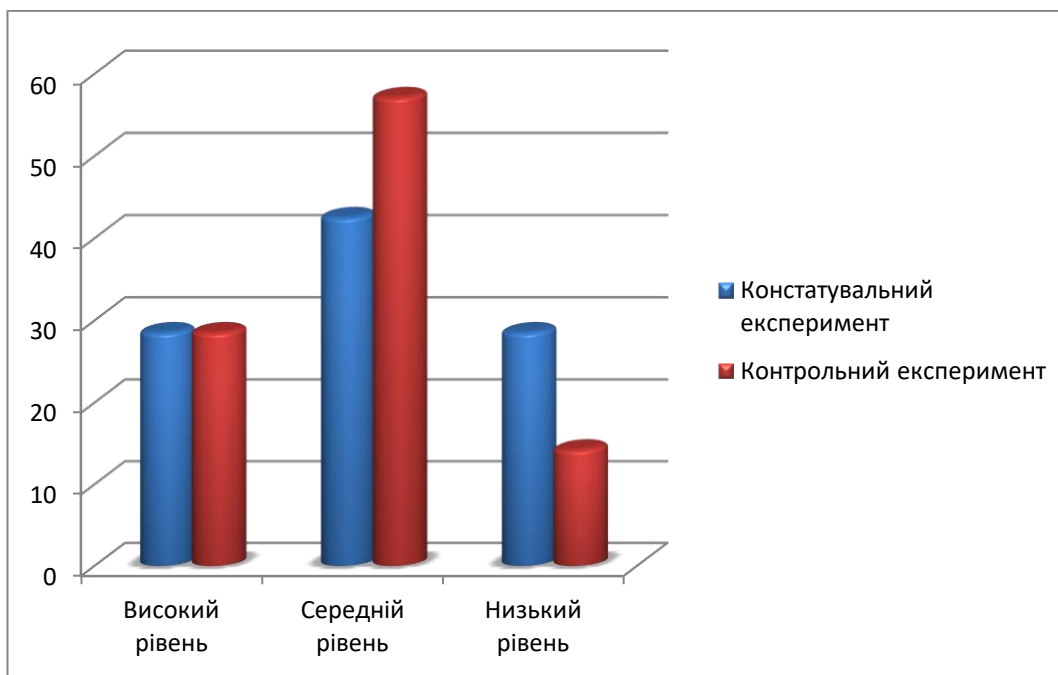
Рівні сформованості міжпредметних компетентностей учнів експериментального класу на констатувальному та контрольному етапах експерименту покажемо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Показники рівнів сформованості міжпредметних компетентностей
в експериментальному класі
(констатувальний та контрольний етапи експерименту)**

Рівень сформованості компетентностей	Результати констатувального експерименту		Результат контрольного експерименту	
	Кількість учнів	Відсоток від загальної вибірки	Кількість учнів	Відсоток від загальної вибірки
Високий	2	28,5%	2	28,5%
Середній	3	42,8%	4	57,1%
Низький	2	28,5%	1	14,2%

Порівняння результатів дослідження в експериментальному класі ми зобразили за допомогою гістограми (Див. Рис. 2.2).

Рис. 2.2. Порівняння результатів дослідження в експериментальному класі

Рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів контрольного класу на констатувальному та контрольному етапах експерименту покажемо у таблиці 2.4.

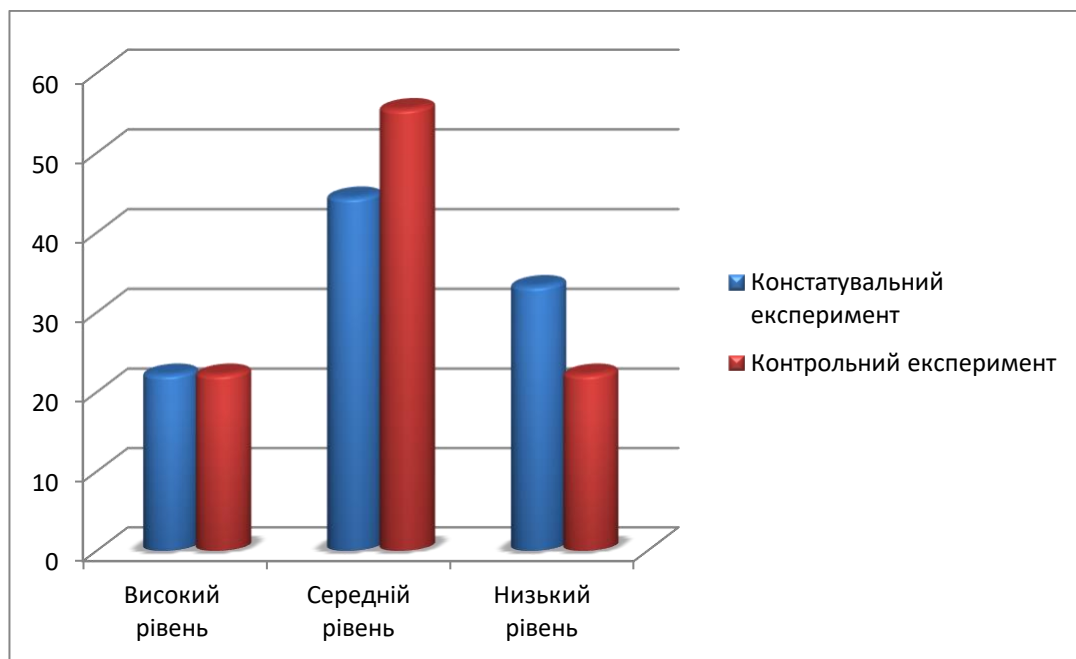
Таблиця 2.4

Показники рівнів сформованості міжпредметних компетентностей в контрольному класі

(констатувальний та контрольний етапи експерименту)

Рівень сформованості компетентностей	Результати констатувального експерименту		Результат контрольного експерименту	
	Кількість учнів	Відсоток від загальної вибірки	Кількість учнів	Відсоток від загальної вибірки
Високий	2	22,2 %	2	22,2 %
Середній	4	44,4 %	5	55,5 %
Низький	3	33,3%	2	22,2 %

Порівняння результатів дослідження в контрольному класі ми зобразили за допомогою гістограми (Див. рис. 2.3).

Рис. 2.3. Порівняння результатів дослідження в контрольному класі

У результаті експериментального дослідження можна зробити висновок, що у процесі цілеспрямованого і систематичного використання народознавчого матеріалу на уроках української мови в експериментальному класі підвищився рівень сформованості міжпредметних компетентностей молодших школярів.

Після впровадження різноманітних вправ та завдань середній рівень сформованості міжпредметних компетентностей зріс на 14,6 %, а низький рівень знизився на 14,3 %.

Проведене дослідження підтвердило, що впровадження національних традицій та народознавчого матеріалу у навчально–виховному процесі можна розглядати як дієвий спосіб формування міжпредметних компетентностей в умовах сучасної початкової освіти.

У здійсненому дослідженні Було визначено шляхи використання українських традицій у навчальному процесі. Визначено, що основними

педагогічними умовами, які забезпечують ефективність формування компетентностей молодших школярів засобами національних традицій є:

– зв'язок навчання учнів початкових класів засобами національних традицій із життям;

– врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;

– комплексний підхід до використання українських традицій – доступність національних традицій.

Таким чином запропонована система формування міжпредметних компетентностей є ефективною, оскільки позитивно впливає на розвиток в учнів вміння володіти мовою, як засобом спілкування, працювати в команді, вільно висловлювати власну думку, комунікувати, працювати з різними джерелами інформації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Початкова школа повинна виховувати майбутніх громадян України на основі культурно-історичного досвіду нашого народу, його багатотисячолітньої мудрості та духовності.

Вивчення масового педагогічного досвіду дає підстави стверджувати, що ця робота здійснюється вчителем початкових класів в різних напрямках: на уроках, факультативах, у роботі гуртків, у процесі суспільно корисної праці, під час проведення різноманітних позакласних та позашкільних виховних заходів.

Поряд із навчальною народознавчий матеріал виконує виховну та розвивальну функції. Він сприяє вихованню в учнів любові до рідного краю, відповідального, гуманного ставлення до природи і праці людей. Розвивальна функція краєзнавчого матеріалу полягає в стимулюванні та розвитку психічних процесів учнів, їхнього мовлення, спостережливості.

У педагогіці початкової школи вивчення українського народознавства – це втілення в навчання і виховання школярів засобами народної педагогіки ідей, почуттів і прагнення рідного народу, ознайомлення учнів із народними звичаями і традиціями, усною народною творчістю, дитячим фольклором.

Щоб народознавчий матеріал на уроках сприяв ефективному формуванню в учнів знань, необхідна велика підготовча робота вчителя до проведення таких занять. Для цього слід чітко визначити уявлення і поняття, які передбачено формувати й розвивати на уроці, а потім приступити до опрацювання та відбору фактичного народознавчого матеріалу до кожної навчальної теми.

З метою визначення стану використання українських народних звичаїв та традицій у формуванні міжпредметних компетентностей учнів початкових класів, нами був проведений педагогічний експеримент. У педагогічному експерименті взяли участь учні 4 класу Васильківської філії Лохвицької гімназії №1, (були визначені як експериментальний клас). Також учні 4 класу Ризької філії Лохвицької гімназії №1, (були визначені як контрольний клас).

Також було опитано вчителів початкових класів Васильківської філії Лохвицької гімназії №1 та Ризької філії Лохвицької Гімназії №1. З матеріалів

інтерв'ювання впливає, що 25 % з них підтверджують доцільність використання на уроках української мови краєзнавчого матеріалу, оптимально використовують його, значно підвищуючи цим ефективність навчального процесу; 62,5 % вчителів вважають, що доцільно використовувати краєзнавчий матеріал, але тільки фрагментарно і 12,5 % не вважають пріоритетним використання народних традицій у навчанні молодших школярів, тому рідко використовують їх у своїй педагогічній практиці.

Експериментальне навчання передбачало такі аспекти роботи:

- створення теоретичної бази навчання;
- активізація дослідницької і пошукової роботи учнів;
- упровадження краєзнавчого матеріалу на уроках української мови;
- оцінювання умінь учнів застосовувати краєзнавчий мовленнєвий матеріал у власному мовленні.

У контрольному класі навчальний процес здійснювався за традиційною методикою. Для проведення уроків української мови в експериментальному класі нами було підібрано народознавчий матеріал до тем уроків, що вивчалися.

Також учням експериментального і контрольного класів було запропоновано пройти тестування для визначення рівня сформованості міжпредметних компетентностей.

Для визначення рівнів сформованості міжпредметних компетентностей учнів використано спостереження, аналіз, бесіди, анкетування. Учням контрольного та експериментального класів пропонувалося відповісти на однакові запитання.

Наступним етапом констатувального зрізу стало оброблення результатів анкетування.

На основі аналізу результатів діагностувального зрізу було визначено рівні сформованості міжпредметних компетентностей учнів 4 класів: високий, середній та низький.

Дані досліджень засвідчують те, що високий рівень мають 28,5 % експериментального і 22,2 % контрольного класів, середній – відповідно

42,8 %; та 44,4 % і низький – 28,5 % і 33,3 %. Як бачимо, у результатах констатуючого експерименту щодо контрольного та експериментального класів майже не існує істотної відмінності. Крім того, вищеподані результати вказують на те, що переважають діти з середнім та низьким рівнем сформованості у досліджуваному аспекті.

Завершенням педагогічного експерименту стала перевірка його ефективності. Щоб отримати дані для порівняння респондентам пропонувалися завдання, аналогічні до констатувальних зрізів. Для порівняння результатів у контрольному і експериментальному класах контрольні зрізи проводилися одночасно, мета яких полягала в експериментальному класі – перевірка впливу етнографічного матеріалу на формування міжпредметних компетентностей учнів початкової школи, а в контрольному – сформованість міжпредметних компетентностей учнів початкової школи у процесі навчання за традиційною методикою.

У результаті експериментального дослідження можна зробити висновок, що у процесі цілеспрямованого і систематичного використання народознавчого матеріалу на уроках української мови в експериментальному класі підвищився рівень сформованості міжпредметних компетентностей молодших школярів.

Після впровадження рівноманітних вправ та завдань середній рівень сформованості міжпредметних компетентностей зріс на 14,6 %, а низький рівень знизився на 14,3 %.

Проведене дослідження підтвердило, що впровадження національних традицій та народознавчого матеріалу у навчально–виховному процесі можна розглядати як дієвий спосіб формування міжпредметних компетентностей в умовах сучасної початкової освіти.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі розбудови сучасної держави провідну роль відіграє гуманітарна сфера, в тому числі й освітня, адже найбільшою цінністю будь-якого цивілізованого суспільства є люди. Сучасна початкова освіта є важливим чинником, що створює оптимальні передумови для розвитку всебічно освіченої, компетентної особистості, виховання патріотично налаштованого громадянина України, а її зміст ґрунтується на засадах загальнолюдських цінностей і нації, засадах гуманізму та демократизму.

Виховання молоді з використанням народних традицій і звичаїв є необхідним компонентом виховного процесу у сучасних закладах освіти, оскільки саме застосування традицій та звичаїв у виховному процесі сприяє збереженню національної культури і дозволяє передати наступним поколінням ті надбання народу, які його характеризують, роблять унікальним і неповторним, а отже самобутнім. А особливо у період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді - формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Використання у навчально-виховному процесі етнопедagogіки означає не лише збереження, а й осмислення народного досвіду, знань, історії. Цим самим створюється тісний зв'язок між поколіннями, формується підґрунтя для всебічного розвитку особистості.

Традиції українського народного виховання це цілісна педагогічна система сформована на основі поглядів, ідеалів, засобів родинного, а також суспільного впливу на дітей та молодь.

Але слід зазначити, що таке збереження є вибіркоким, тобто певні традиції сприймаються суспільством, зберігаються і передаються наступному поколінню, а певною їх частиною нехтують. Це, безумовно, призводить до втрати цінного досвіду, знань, умінь, витворів мистецтва, творчих і наукових

надбань цілих поколінь. Саме тому важливим завданням сучасної освіти є інтеграція народної педагогіки у навчальний процес.

З метою теоретичного обґрунтування педагогічних використання на уроках української мови краєзнавчого матеріалу для формування міжпредметних компетентностей в учнів початкової школи було проведено дослідницько–експериментальну роботу.

На основі вивчення педагогічної та методичної літератури ми визначили педагогічні умови використання етнографічного матеріалу на уроках рідної мови в початковій школі та здійснили відбір краєзнавчого матеріалу, який використовувався на уроках початкової школи в 4 класі. Сукупність запропонованих педагогічних умов, на наш погляд, є необхідною і достатньою, оскільки виділена із вражень сутності проблеми та вікових особливостей молодших школярів.

Наведені результати експериментального дослідження свідчать про те, що рівень сформованості міжпредметних компетентностей учнів початкової школи покращиться, якщо на уроках української мови в початковій школі систематично, цілеспрямовано й послідовно використовувати роботу з краєзнавчим матеріалом.

Дослідження показало, що систематичне, послідовне і цілеспрямоване використання краєзнавчого матеріалу сприяє удосконаленню відповідних знань, умінь і навичок молодших школярів, зацікавлює учнів і формує позитивну навчальну мотивацію, сприяє позитивному ставленню учнів до предмету та підвищенню інтересу школярів до вивчення історії, культури, природи і традицій рідного краю.

Дослідження показало, що послідовне, систематичне та цілеспрямоване використання етнографічного матеріалу сприятиме покращенню відповідних умінь та навичок, зацікавить учнів і покращить інтерес учнів до вивчення історії, культури, традицій рідного краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. Український педагогічний журнал. 2015. Вип. 1. С. 47–58.
2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному навчальному закладі: Навч. Посібник для вузів. Київ : Вища школа, 2012. 397 с.
3. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Навч.-метод. Посіб. «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Gilberg_Ya_doslid_svit_Metodyka_1.2kl.pdf (дата звернення 20.травня. 2023.).
3. Воропай О. Звичаї нашого народу, етнографічний нарис у 2 т., Київ: Оберіг, 2010 302 с.
4. Вступне слово до проекту ТЬЮНІНГ – гармонізація освітніх структур у Європі. Внесок університетів у Болонський процес. URL : http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf. (дата звернення 20.травня.2023.).
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доп. І виправлене. Рівне: «Волинські обереги», 2011. – 552 с
6. Гриневич Л, Елькін О., Калашнікова С. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola_compressed.pdf (дата звернення 17 грудня 2022.).
7. Грушевський М. Ілюстрована історія України Руси 1992. С. 81, 82.
8. Державний стандарт початкової освіти. Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019р. № 688.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>) (дата звернення 17.грудня 2022.).

9. Дитячий Фольклор. Збірка. Бібліотека української усної народної творчості. Упорядкування, вступна стаття та примітки Г. В. Довженок. Ілюстрації Юлія Криги. Київ, видавництво художньої літератури «Дніпро», 1986, стор. 15, 232 – 234.

10. Електронний словник. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 19 червня 2023).

11. Захарійчук М. Українська мова та читання: підручник для 4 кл.зак.заг.серед.освіти(у 2-х частинах):Частина 1: Українська мова/ - Київ: Грпмота, 21 160 с.

12. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 грудня 2020 р.). Івано-Франківськ: «НАІР», 2020. 288 с. С. 196.

13. Іваннікова М. В. *Звичай і традиції як соціологічне і соціально-педагогічне явище. Вісник національної академії Державної прикордонної служби України.* 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_2_10 (дата звернення 7 травня.2023.).

14. Пометун О. І., Пироженко Л. В., Коберник Г. І., Роєнко Л. М., Баліцька Н. Г. Інтерактивні технології навчання. Київ : Науковий світ, 2004. 86 с.

15. Ковальова О. В., Гавриш О. Г., Рябко А. Е. Особливості сімейного виховання дітей на сучасних українських традиціях. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2017. Вип. 1. С. 66-74. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2017_1_9 (дата звернення 7 травня.2023.).

16. Ковальчук В.І. Ідеї К. Д. Ушинського в сучасній педагогіці. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 20–21 лютого 2014 року, м. Київ, 2014. С.*

17. Малієнко Юлія Борисівна. Теорія і практика компетентнісного навчання всесвітньої історії у 7 класі. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С.
18. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. Креативна педагогіка: [наук.-метод. Журнал]. *Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»*. Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97 – 108.
19. Котловий Олександр Анатолійович. Міжпредметні компетентності на уроках іноземної мови: їх використання. *Актуальні проблеми особистісного зростання*. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції. Україна, Житомир, 13 травня 2021 р. С. 210.
20. Навчальні програми для загальноосвіт. Навч. Закл. України + опис ключових змін. 5–9 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2017. 184 с.
21. Нова українська школа: основи Стандарту освіти (2016). Львів, 2016. 64 с. URL : <http://mon.gov.ua/Новини/202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення 17.грудня 2022.).
22. Новий тлумачний словник української мови :у 3 т. Т. 1. / уклад. : В.В. Яременко, О.М. Сліпущко.Київ : АКОНІТ, 2006. 926 с.
23. Пилипчук О., Коновальчук І.М. Національні звичаї та традиції як засіб формування національної самосвідомості в учнів молодшого шкільного віку. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. Редакцією Н. Є. Колесник, О. М. Піддубної, О. М. Марущак*. Житомир: ФО-П «Н.М Левковець», 2020. У 2-х ч. Ч. II. С. 179-182.
24. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. *Бібліотека з освітньої політики*. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 152.

25. Рогова Т. В. *Особливості морального виховання підлітків засобами народної педагогіки. Фізико-математична освіта : наук. Журн.* 2020. Вип. 1 (23). С. 111–115.
26. Русова С. *Вибрані педагогічні твори.* За ред. С. Л. Коваленко. К.:Либідь,1997. 272 с.
27. Савченко О. Я. *Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів.* К.: Генеза, 1999. 368 с.)
28. Семен Гончаренко *Український педагогічний словник.* Київ : «Либідь». 1997. 333 с.
- 29.Сергій Куликовський. Генеза поняття «компетентність» у європейській та українській науціж. URL : https://dspu.edu.ua/pedagogics/arhiv/29_ch1_2014/12.pdf (дата звернення 17 травня.2023.).
30. Скуратівський В. Л. *Культурна традиція. Енциклопедія сучасної України / ред. Кол.: І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ . : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2022. ISBN 966-02-2074-X. 356 с.*
31. *Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута.* К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
- 35 *Словник іншомовних слів.* URL : <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%F0%E8%F2%E5%F0%B3%E9> (дата звернення 19 червня 2023)
32. Стельмахович М. Г. *Українська народна педагогіка.* Київ : ІЗМН, 1997. 232 с.
- 36 *Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки.* URL : https://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/ (дата звернення 17 грудня 2022)
33. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22.

34. Традиція. *Етнічність: енциклопедичний довідник* / В. Б. Євтух; Нац. Пед. Ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. Київ : Фенікс, 2012. С. 306.
35. Традиція. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. Редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 646. 742 с. 1000 екз.
36. Колоскіна О.А., Формування елементів національної свідомості молодшого школяра на основі цінностей народного календаря
37. Гуцан Л. А., м. Київ Використання народних традицій у формування позитивного ставлення молодших школярів до праці як важливої складової формування громадянськості учня.
38. Українська Мала Енциклопедія https://archive.org/details/UkrMalaEn/kn_15_%D0%A1%D1%82%D0%A3%D1%86/page/n79/mode/2up?view=theater ст.1924-1925 (дата звернення 7 травня 2023 року).
39. Формування між предметних компетентностей у процесі тематичного навчання Павленко Інна Олександрівна Всеукраїнська науково-практична конференція «Перспективи розвитку науки: початкова школа». 01 грудня 2020р. м. Херсон Центр Прогресивної Освіти «Генезум»
40. Хільченко Ніна Іванівна на урок. URL: <https://naurok.com.ua/narodni-tradici-u-vihovanni-uchniv-pochatkovih-klasiv-254096.html> <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola> (дата звернення 7 травня 2023 року).
41. Чернова Т.В. Щоденні 5 4 клас. Харків: ВГ «Основа», 2021. 144 с.
42. Шабат Галина Миколаївна Методичні рекомендації «Використання елементів народознавства на уроках у початкових класах». URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-elementiv-narodoznavstva-na-urokah-u-pochatkovih-klasah-16451.html> 2018 (дата звернення 7 травня 2023)
43. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. Посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета для вчителів

Шановні вчителі!

Дане опитування проводиться для з'ясування ставлення педагогів до народознавчого матеріалу та доречності його використання на уроках української мови в початкових класах

Просимо відповісти на питання анкети. Будемо вдячні за відверті відповіді!

1. Чи використовуєте Ви у навчальному процесі народознавчий матеріал?

А) так; б) ні; в) інший варіант відповіді.

---

2. Які предмети мають найбільші потенціальні можливості використання народознавчого матеріалу?

---

4. Яким методам, прийомам та засобам формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів Ви надаєте перевагу?

---

5. Чи використовуєте Ви регіональний (краєзнавчий) матеріал для підготовки і проведення уроків української мови?

А) так; б) ні; в) інший варіант відповіді

---

6. Які труднощі відчуваєте під час, застосування народознавчого матеріалу на уроках української мови?

Дякуємо за відповіді!

Анкета для учнів*Шановні четвертокласники!**Просимо дати відповіді на кілька питань.*

1. Як називається місто (село), в якому ти проживаєш. Чи знаєш ти, що означає ця назва? _____

2. Чи проводяться в твоєму місті (селі) якісь обряди на свята?

а) так   б) ні

3. Які це обряди? _____

4. Чи береш ти участь в проведенні свят?

а) так, беру з задоволенням   б) так беру, але мені це не подобається

в) інколи   г) ні, не приймаю участі в святкуванні

5. Які обрядові пісні ти знаєш? _____

6. З'єднай частини прислів'я та поясни їх значення (одне на вибір).

1. Без збутку

2. З праці радість

3. Правда та кривда

4. Маленька праця

а безділля смуток

як вогонь і вода

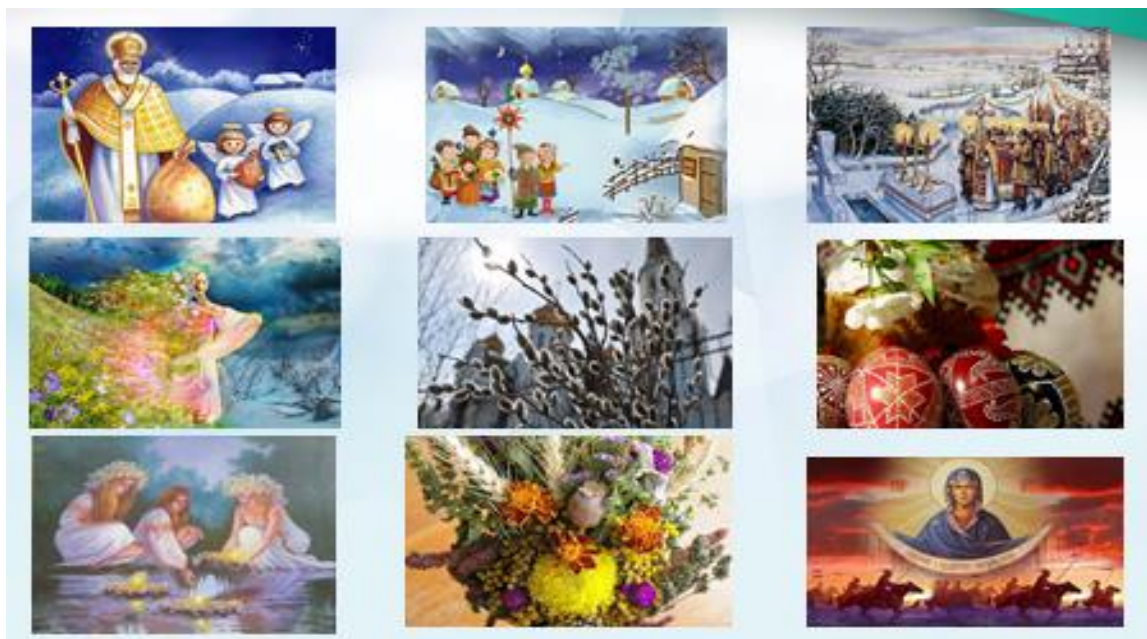
за велике безділля

немає прибутку

6. «Впізнай свято». Прочитай уривки з віршів та зазнач, про яке свято в них йдеться.

Мед, як сонце золотий, Дух від яблук запашний, Мак, волошки, чорнобривці – Все на _____ пригодиться	У Вифліємі в стайні на сні Христос народився всім на спасіння! Божому сину славу віддайте. _____
Цей добрий чоловік У грудні, раз на рік До хати завітає, Чемних діток вітає, Дарунки залишає _____	На столі духмяна паска А круг неї – писанки, Уділи нам, Боже, ласки На всі дні, на всі віки! _____

7. Уяви, що ти редактор шкільної газети. Напиши невеличкий текст-опис свята (скористайся підказками).

ДОДАТОК В

Сидить Прокоп — кипить окроп,
Пішов Прокоп — кипить окроп.
Як при Прокопові кипів окроп,
Так і без Прокопа кипить окроп.

Хитру сороку
Спіймати морока,
А на сорок сорок —
Сорок марок.

Бабин біб розцвів у дощ —
Буде бабі біб у борщ.

Ішов хлопець із ярмарку, по колоді через воду.
Тільки став він на колоду, бовть у воду.
Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду.
Та знов — бовть у воду.

Мусію, Мусію.
Муку сію,
Печу паляниці,
кладу на полиці.
Мусій, муку сій,
печи паляниці,
клади на полиці.

ДОДАТОК Г

Завдання для каліграфічних хвилинок

Скоромовки

Улас у нас, Панас у вас (написання імен).

Гави просили на ганку сніданку (набусання букви г).

Летів горобець через верхверхній хлівець, ніс пуд гороху і нам дав потроху (підкреслити дієслова).

Босий хлопець сіно косить.

Роса росить ноги босі (підкреслити підмет та присудок).

Прислів'я та приказки

Одна квітка не робить вінка.

Всі одним миром мазані.

Що два, то не один.

З малого і великого віконця не чекай восени сонця

Давніх друзів забувають, а при горі споминають.

Дерево міцне корінням, людина — друзями.

Дружний табун вовків не боїться.

ДОДАТОК Г

Відгадайте загадки, випишіть іменники, в дужках зазначте число та рід.

Циган, кізка, чорт, сівач,

Дід, циганка і орач...

Жарти, танці, забавлянки

В ритуалах на...(Маланки)

Там свинки лежать гладенькі,

А як тільки осінь прийде,

Зразу з хати баба вийде,

Одрубас де хвости,

Кличе дітей, щоб несли (гарбузи).

Відгадай загадки, відгадки запиши, перевір написання ненаголошених [е]. [и].

У темнім лісі проживає,

Гарний хвіст пухнастий має.

Їй на місці не сидиться,

А як звуть її? (лисиця)

Всі ми в шапочках-брилях

Заховалися в куцах. (гриби)

Доповни загадки відповідними займенниками

Через воду _____ проводить

А сам з місця вік не сходить

ВІН

ЙОГО

ЙОМУ

НИМ

Де у полі квітне гречка,

Стоїть хата невеличка.

ТИ

ТЕБЕ

ТОБІ

_____ зустрінеш там родину,

Що працює без упину.

ТОБОЮ

ДОДАТОК Д

Фрагмент уроку розвитку зв'язного мовлення 4 клас

Тема: Створюю афішу

Мета: розвивати зв'язне мовлення учнів; розвивати мовлення учнів; формування ключових компетентностей: уміння вчитися: розвивати вміння дотримувати правильної постави, здатність співпрацювати з іншими учасниками навчального процесу, виконувати розумові операції й практичні дії.; ознайомити учнів з календарно-обрядовими піснями- веснянками

Хід уроку

Організація класу

Доброго дня! Доброго дня. тобі, весняна рідна земля!

Сонце нам шле привіт... Доброго дня, тобі, світ!

Створення позитивного психологічного клімату класу.

Оголошення теми уроку

Весна іде, весна іде.

Весну стрічайте, діти,

Весна пісні нам принесе,

Вінки, чудові квіти.

Як ви вже здогадалися, сьогодні тема нашого уроку буде пов'язана з приходом весни.

Завдання 1. Прочитай веснянку.

Вийди, вийди Богданчику,

Заспівай нам весняночку.

Зимували, не співали—

Весну дожидали

Ой виходьте, дівчата,

На вулицю погуляти,

Весну красну стрічати,

Весну красну вітати.

Завдання 2 . Дай відповіді на запитання.

Про яку пору року йдеться?

Які веснянки ви знаєте? Які веснянки відомі вам в сучасній інтерпритації?

Цікавинки зі скриньки!

Діти, а чи відомо вам, що веснянки, які на рівні з колядками та щедрівками, були популярними обрядовими піснями. Їх співали навесні і дорослі, і малі – так намагалися пришвидшити прихід тепла і прогнати зиму. Вони були найгучнішими піснями на наших теренах – люди вірили, чим голосніше їх співатимуть, тим швидше настане весна. Цікавим є той факт, що в різних регіонах нашої країни в веснянках може відрізнятись текст, варіант виконання, обрядовість.

Головна особливість виконання веснянок, щоб було гучно і дзвінко, «так, щоб на інший кінець села було чути». Здебільшого співали жінки та діти, чоловіки могли брати участь в окремих іграх, що відбувалися під час виконання веснянок

Рухлива вправа.

Діти беруться за руки і становляться у коло. Вибирають подоляночку. Діти починають співати і ходити по колу, а подоляночка разом з дітьми робить все те, про що співається в пісні:

Десь тут була подоляночка,
 Десь тут була молодесенька.
 Тут вона стояла,
 До землі припала,
 Личка не вмивала,
 Бо води не мала.
 Ой, встань, встань, подоляночко,
 Обмий личко, як ту скляночку.
 Візьмися у бочки -
 За свої скочки,
 Підскочи до раю,

Бери сестру з краю.

Подоляночка вибирає дитину з кола, і та стає на її місце. Діти знову співають.

Завдання 3. Прочитай текст (У зошиті з розвитку усного та писемного мовлення діти читають текст про підготовку учнів 4–А класу до свята «А вже весна, а вже красна»)

Завдання 4. Робота з підручником (с. 133, вправа 320). Розглянь афішу, яку підготували учні й учениці 4-А класу. Зверни увагу на оформлення афіші. Чому саме так вона оформлена? Вислов власну думку.

Групова робота Діти розглядають різні варіанти афіш, виокремлюють правила створення афіші.

–афіша має привертати увагу але бути зрозумілою з першого погляду;

–в афіші повідомляється назва заходу, місце проведення, час проведення;

–текст –короткий, але змістовний;

Практичне завдання створити афішу за зразком запропонованої.

Вправа «Крісло автора».

Діти по черзі презентують свої афіші.

Рефлексія. Цеглинки LEGO

Я не міг, не хотів це робити
Я це робив, але не вдавалося
Я це робив з допомогою
Я це робив хоча були помилки
Я це зробив
Це було дуже просто